

# RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

REDACTIE: RIDDER RENÉ VICTOR, HOOFDREDACTEUR  
E. BOONEN, C. CAENEPEEL

REDACTIEADRES: PROF. MR. RIDDER RENÉ VICTOR, BRITSELEI 40, 2000 ANTWERPEN

## DE PSYCHIATER EN DE RECHTBANK

*"Telkens wanneer hij zijn taak goed  
volbracht pijnigde hij iemand.  
Dit leek hem niet langer voldoende  
gerechtvaardigd door de noodzaak."*  
Naar J. Steinbeck.

Wanneer "de rechter", "een waarheid" tracht te achterhalen, kan hij een beroep doen op de hulp van zeer uiteenlopende wetenschapsmensen. Het zou ondenkbaar zijn, dat hij in bepaalde gevallen geen beroep zou doen op psychiaters. Dit stelt die psychiaters in een heel bijzondere situatie, met vele aspecten, die wij hier concreet en actueel willen voorstellen in een exclusief Belgisch perspectief.

De problemen zijn duidelijk anders, bij het werken met de verschillende rechtsinstanties b.v. jeugdrechtbank, militaire rechtbank, arbeidsgerecht, burgerlijke rechtbank, vredegerecht. Wij beperken ons hier tot de problemen gesteld voor de strafrechtbank. De problemen zijn duidelijk anders bij het onderzoek van de benadeelden of van onbetrouwbaar geachte getuigen. Wij beperken ons tot het voorstellen van problemen gesteld door het onderzoek van de gewone, volwassen verdachten — mannen of vrouwen — die voor de strafrechter (onderzoeksrechter, procureur of rechtbank) verschijnen, zonder uit te weiden over problemen gesteld door het onderzoek van vreemdelingen, van politieke, internationale of oorlogsmisdadigers.

Wij beginnen onze uiteenzetting vanuit een strikt "juridicistisch" standpunt. Wij pogen precies te zeggen wat o.i. de wet en de rechtspleging *nu* opleggen en aanvaarden. Daarna bespreken wij verschillende voorgestelde of nagestreefde wijzigingen.

### § 1. De opdracht

De opdracht wordt gegeven door de procureur, de onderzoeksrechter, de voorzitter van het hof van

assisen of door een vonnis van de correctionele rechtbank.

De opdracht wordt gegeven aan onverschillig welke dokter in genees-, heel- en vroedkunde, in verband met de geneeskunde in ruime zin. De geneesheer mag, naar de rechtspleging leert, de opdracht niet weigeren. Er bestaat wel aan de universiteit een cursus in forensische geneeskunde, er bestaat een Belgisch Genootschap voor Gerechtelijke Geneeskunde, maar niemand is "wetsgeneesheer". Die titel is onbestaande.

Wel kan de geneesheer gewraakt worden of kunnen er beletselen zijn voor het uitvoeren van de opdracht o.a. als bloedverwantschap of beroepsgebondenheid bestaat tussen de geneesheer en de verdachte of de benadeelden. Iedere verdachte mag een bepaalde psychiater wraken.

De Wet op het Maatschappelijk Verweer was altijd een element van onzekerheid in de rechtspleging. Er is voor de deskundige maar één correcte handelwijze: ervoor te waken dat hij zich strikt houdt aan de opdracht, binnen de grenzen van zijn bevoegdheid. Het zou strijdig zijn met de rechten van de mens en van de verdediging, het zou de nietigheid van het advies meebrengen als de deskundige beschouwingen of mededelingen zou rapporteren die niets te maken hebben met het beantwoorden van de gestelde vragen of die niets te maken hebben met zijn bepaalde en beperkte deskundigheid. De opdracht die aan de deskundige-psychiater gegeven wordt is zeer bijzonder en tevens bepaald vaag. Men vraagt de psychiater te zeggen of "de verdachte nu tekens vertoont van krankzinnig-

heid, erge geestesstoornis of geesteszwakheid, zodat hij zijn daden onvoldoende kan controleren en of hij zich in een dergelijke toestand bevond op het ogenblik van de feiten hem ten laste gelegd". De wetgever vermeed wel het begrip "verantwoordelijk voor zijn daden" te omschrijven, wat betekenisvol is. Nochtans bestaat over dit onderwerp een zeer uitgebreide (vaak filosofisch, zelfs metafysisch gerichte) literatuur. Velen hebben de indruk dat zij voor dit probleem een oplossing gevonden hebben wanneer zij de verdachte verantwoordelijk achten telkens als hij voldoende verstandig is en voldoende bewustzijn heeft om de morele (nu liever gezegd de sociale) gevolgen van zijn daden te beseffen. Wij zouden geneigd zijn de term "toerekeningsvatbaarheid" te zien zoals W. Pompe waar hij schrijft: "Daartegenover stel ik als mijn overtuiging dat verantwoordelijkheid ook in het strafrecht betekent het toerekenen van de begane misdaad aan de persoon van de dader als zijn eigen werk. Dit veronderstelt dat de oorzaak ervan niet gelegen is in maatschappelijke omstandigheden, noch in ziekelijke storingen of gebreken van de geestesvermogens, maar in de persoon van de dader zelf, ook al is de invloed van deze omstandigheden en van deze geestestoestand daarbij niet uit te sluiten".

Waar zekere deskundigen alleen de vraag stellen "moet, kan, mag" de verdachte gestraft worden of "moet, kan, mag" hij geïnterneerd worden, leidt dit wel tot een zeer pragmatische houding maar geeft het toch de indruk van te grote eenvoud.

Wellicht kunnen wij bijdragen tot verheldering van de opdracht door te onderzoeken wat *niet gevraagd* wordt.

A. Men vraagt de deskundige niet, of de verdachte "normaal" is, zelfs indien aangenomen wordt dat een misdrijf, van sociaal oogpunt gezien, nooit normaal is.

Dit stelt trouwens het probleem van de normaliteit.

Bij gemis van statistische normen moet men zijn toevlucht nemen tot om- of beschrijvende normen.

Zeer bruikbaar lijkt ons de volgende omschrijving: "Als normaal wordt gezien, iedere persoonlijke zijnswijze — wat originaliteit niet uitsluit — die het de persoon mogelijk maakt, zich, zonder de anderen te veel te storen, aan de verschillende tijdsgebonden levensomstandigheden, overeenkomstig zijn geslacht, leeftijd en milieu, aan te passen". Dit zal dan op zijn beurt het probleem stellen van het "normale gedrag", het "doorsnee gedrag", van het "zich aanpassen aan de wisselende omstandigheden van het bestaan". Dit zal dan het probleem stellen van de tolerantie van de door "originelen" of "marginalen" veroorzaakte hinder.

De volgende omschrijving lijkt ons even gepast: "Als normaal wordt gezien iedere handelwijze die

door de persoon beleefd werd als een in zijn levenskader passende daad, zolang men geen duidelijke pathologische tekens vindt van organische of persoonlijkheidsafwijkingen, hoewel deze daden mede bepaald worden door onbewuste motieven en door de reeds opgedane levenservaring, en hoewel er achteraf wel meer wroeging is". Iedere persoon, en in het bijzonder iedere persoon die enig zwaar misdrijf beging, vertoont enige afwijking, hetzij in de aanleg, hetzij als neurotische of psychopathische reactie in verband met zijn levenservaring. B.v. een lichte graad van intelligentiezwakte, gevoelsarmoede en wilszwakte, onechtheid en ijdelheid, infantilisme en algemene onrijpheid, roekeloosheid of luiheid enz. (lichte debiliteit, inemotiviteit en aboulie, mythomanie of narcisme, gebrek aan stabiliteit en activiteit zal men lezen in de verslagen). Het gaat er in het algemeen niet om te weten of iemand neurotische of psychopathische trekken vertoont, maar wel om de vraag of de persoon in staat is bevredigend deze trekken te hanteren en in het eigen leven op te nemen.

De vraag wordt: kan de verdachte zijn daden wel voldoende controleren, zodat zijn keuze kan beoordeeld worden als blijvende "binnen de grenzen van het normale" of "binnen normaal aanvaardbare grenzen"? Wij beschreven zodoende het personalistische beeld dat het Strafwetboek beheerst. Wij mogen eraan toevoegen dat de mens geacht wordt nooit geheel, aan alles, aangepast te zijn, omdat het verlangen naar verandering ten grondslag ligt aan iedere ambitie of dynamische opstelling. Wij mogen eraan toevoegen dat deze aanpassing aan de wisselende omstandigheden van het bestaan een inspanning vraagt, een zekere wilskracht, welke inspanning dan ook gezien werd en wordt als een "versterving". Wie was de eerste om te getuigen dat dit versterven telkens een vervreemding impliceert? Na hem zijn de neomarxisten fel de klassieke personalistische visie gaan contesteren voor een meer collectief gerichte visie. Daar zij in bepaalde kringen gehoor vinden, vooral bij de jongeren, hebben hun voorstellen een zekere toekomst, maar nu ziet de wetgever er nog geen operationeel bruikbaar alternatief in.

B. Men vraagt de deskundige niet of de verdachte "schuldig" is. De geneesheer kan of mag geen enkele politionele opdracht uitvoeren! De laatste jaren ontstond de gewoonte een psychiater uit te nodigen om de "wedersamenstelling" ter plaatse bij te wonen. Dit kan belangrijk zijn voor het observeren van de reacties en de emotionele spanningen van de verdachte. Het is ondenkbaar dat de psychiater actief zou deelnemen aan een "onderhoor". Het lijkt ons even ondenkbaar dat de psychiater "klinisch" contact zou nemen met de verdachte, in aanwezigheid van magistraten (of gevangenisbewakers).

In een arrest lezen wij dat het verrichten van een narcoanalyse op verzoek van de verdachte afgewezen werd. "La Cour ne peut prescrire pareille mesure, tout d'abord parce que les médecins n'appartiennent pas aux services judiciaires et surtout parce que les actes d'investigation en matière pénale sont limitativement et exclusivement confiés par la loi aux personnes qu'elle désigne, sans que leur exécution puisse être déléguée à des personnes qui ne sont pas revêtues elles-mêmes de la compétence légale pour les accomplir ; qu'en décider autrement aboutirait à remettre le sort final d'un accusé à la décision de tiers, sur les opérations desquels aucun contrôle effectif ne peut être exercé".

Trouwens als de psychiater ergens ingeschakeld zou zijn bij het zoeken naar "criminalistische" gegevens, dan zou hij niet tegelijkertijd met het onderzoek naar de "verantwoordelijkheid" kunnen belast worden.

Vaak worden de psychiater gegevens medegedeeld, worden hem bekentenissen afgelegd of derden in het gedrang gebracht, zodat soms zeer delicate situaties ontstaan. In principe kan de psychiater daarover niets mededelen. Enkele malen hebben wij toch gemeend de rechter te moeten vragen ons, ter zitting, als "eenvoudige getuige" op te roepen (dus zonder beëdiging als deskundige) om onrecht te voorkomen.

De psychiater wordt tenslotte niet gevraagd of er psychologische bewijzen zijn van schuld. De deskundige die beweerde dat uit het onderzoek bleek dat een vrouw de mentaliteit niet had om haar man te bedriegen ; de geneesheer die beweerde dat uit het onderzoek bleek dat een man onschuldig was aan brandstichting, omdat hij de mentaliteit niet had van een brandstichter, gaat o.i. wel zijn deskundige opdracht en bevoegdheid te buiten.

C. Men vraagt de psychiater niet welke "*de oorzaken*" zijn van het misdrijf.

Een grote polemiek in de hedendaagse criminologie gaat juist over de oorzaak van het wangedrag. Sedert De Greeff gaat de aandacht van de meer klassiek georiënteerde criminologen naar de persoonlijkheid van de verdachte. Zo kan de deskundige in zijn verslag wel melding maken van bepaalde erfelijke of familiale of persoonlijke gegevens. De diepere drijfveren van een zelfs zware misdaad zijn moeilijk te achterhalen vóór de veroordeling omdat de verdachte geheel in beslag genomen wordt door zijn verdedigingssystemen en omdat men bij ernstige vergrijpen het onderzoek moet doen bij voorhechtenis in de gevangenis. Meestal moet men lang, soms jaren na de veroordeling wachten om de evolutie van de toestand te volgen of zelfs om de kans te krijgen de feiten en verhoudingen samen met de dader rustig onder ogen te zien. Een bijzonder probleem zou zijn het zoeken naar de oorzaken, de

genese van het wangedrag wanneer de verdachte de feiten geheel of ten dele loochent.

De neomarxistische richting hecht niet zoveel belang aan de studie van de persoonlijkheid, zij neemt de verdachte zoals hij nu eenmaal is, en zoekt de oorzaken van het wangedrag minder in de mentaliteit, de dynamische spanningen in de groep, maar in de maatschappijstructuur.

Wij verwijzen naar de opdracht die van de deskundige nog altijd een persoonsbeschrijving verwacht om de vraag naar de persoonlijke verantwoordelijkheid te kunnen beoordelen.

D. Men vraagt de psychiater niet te zeggen wat de beste "*begeleiding of behandeling*" zal zijn van de verdachte. Daarover hebben wij het in een ander deel van onze uiteenzetting.

E. Men vraagt de psychiater bijna nooit of de verdachte "*gevaarlijk*" is of wat de prognose is, omdat de beoordeling ervan berust hetzij bij de rechter voor de verantwoordelijk geachte verdachten, hetzij bij de psychiatrische commissie voor de geestgestoorde verdachten.

Men vraagt de psychiater bijna nooit of de verdachte gevaarlijk is en wanneer het toch gevraagd wordt, luidt de opdracht : "Indien besloten wordt tot de onverantwoordelijkheid te zeggen of de verdachte, al dan niet, gevaarlijk is voor de maatschappij" (formule gebruikt b.v. in Mechelen). Het is inderdaad — juridisch en volgens de rechten van de mens — alleen correct het psychiatrisch "model" in te schakelen, in het beoordelen van het eventueel gevaar, wanneer de verdachte voldoende gestoord is om psychiatrische hulp nodig te hebben. Het is wel merkwaardig hoe "anti-psychiatrisch" dit juridistische standpunt wel is.

Om te weten in welke mate de verdachte gevaarlijk is, kan men verschillende "modellen" hanteren, maar men moet er wel steeds blijvend van overtuigd zijn dat men nooit ofte nimmer zeker zal weten wie gevaarlijk is en hoe iemand zal of kan reageren.

Wij bespreken achtereenvolgens de verschillende modellen.

1. *Het criminologisch model.* Hier beoordeelt men aan de hand van statistieken of van "indices" de kansen van recidive, eigen aan het soort misdrijf, het type misdadiger, de socio-culturele levenssituatie enz. Die statistieken bewijzen echter niet zo heel veel wegens het bestaan van een grote onbekende criminaliteit : "het donker cijfer". Wij kennen in de criminologie praktisch alleen de mislukkingen van de criminaliteit (zie b.v. studies over de incest waar alleen het beeld beschreven wordt van de aangeklaagde vaders, zonder de zoveel andere vaders te kennen).

2. *Het maatschappelijk model.* Er wordt nu meer

dan vroeger aandacht gegeven aan wat genoemd wordt de socio-culturele achtergrond. Een situatie wordt criminogeen genoemd als op ernstige gronden kan worden aangenomen dat het falen van een of meer personen niet kan uitblijven.

Men spreekt van een dramatische situatie als verschillende personen plots samen in een zo emotioneel gespannen sfeer gaan leven, dat een ontlasting, die misdadig kan zijn, min of meer onmiddellijk te vrezen is.

Men spreekt van een traumatiserende situatie als verschillende personen gedurende een hele tijd samen in een zo emotioneel gespannen sfeer gaan leven, dat een ontlasting, die misdadig kan zijn, vroeg of laat te vrezen is.

Het is de rol van maatschappelijke werkers naar dergelijke criminogene elementen te zoeken in het milieu waarin de verdachte leefde, maar ook in het milieu waarin de veroordeelde zal gaan leven. Dit lijkt bepaald moeilijk op korte termijn en nog moeilijker op lange termijn. Wie kan immers voorzien in welke omstandigheden iemand zal komen te leven, hoe hij zal reageren b.v. op het afsterven van zijn vrouw, de geboorte van een kind, het verlies van zijn werk of van een werkmakker enz. ?

Hier vinden wij een nieuwe tegenspraak tussen de klassieke en de neomarxistische opvattingen.

De klassieke criminologie ging ervan uit dat een misdrijf bedreven werd door een persoon die in "moeilijkheden" kwam, en dat hij eraan poogde te ontsnappen door "iets" te doen. Waarom dit "iets" een misdrijf werd, benaderde men met het begrip "symptoomkeuze" bij de "acting out". Men kan dan aannemen dat de misdadigheid niet het rechtstreekse gevolg is van het pauperisme, de werkloosheid, de industrialisatie, het volksverhuizen naar de steden, het marginaal zijn enz., hoewel men aannam dat deze toestanden hogere eisen stelden aan diegenen die ermede geconfronteerd werden. Het was duidelijk dat de tussenmenselijke betrekkingen door deze factoren niet gunstig beïnvloed werden.

Voor de neomarxisten zijn het juist de maatschappijstructuren die verantwoordelijk zijn voor het pauperisme, de werkloosheid, de industrialisatie, het volksverhuizen naar de steden enz., terwijl de misdadigheid wel het rechtstreekse gevolg kan zijn van die marginaliteit.

3. *Het psychologisch model.* Welke karaktertrekken van de persoonlijkheid worden als criminogeen beschreven ?

A. Iemand met schuldgevoelens wordt meestal door de anderen als minder gevaarlijk beleefd maar wat is de oprechtheid van die gevoelens ? Iemand die de schuld van de eigen tekorten aan anderen toeschrijft lijkt dan gevaarlijker.

B. Iemand die zijn straf aanvaardt, wordt meestal

als minder gevaarlijk beleefd maar wat is de mate van dit aanvaarden ?

C. Iemand die primair, onmiddellijk reageert (een opwelling van woede) wordt meestal als minder gevaarlijk beleefd dan iemand die zijn reacties kan uitstellen (met voorbedachte rade handelt). Al heeft deze laatste dikwijls heel wat meer sociale of morele remmen te overwinnen vóór de acting-out.

D. Verdachten die te weinig of heel begaafd zijn worden meestal als gevaarlijk beleefd, evenals de te weinig of de heel hoog ontwikkelden.

E. Hoe is de verdachte aangepast aan de realiteit ?

Verdachten die niet kunnen vluchten in de fantasie of die teveel vluchten in de fantasie worden meestal als gevaarlijk beleefd.

F. Wat is de weerstand aan frustratiebelevissen ? Iemand die heftig — al was het maar verbaal — reageert op zekere frustraties wordt meestal als gevaarlijker beleefd dan iemand die min of meer schijnbaar de frustraties "slikt".

G. Wat te denken over : de willoosheid, de agressiviteit, de persoonlijkheidsintegratie, het "rijpingsniveau", het narcisme, de afhankelijkheid van anderen, de compensatiemogelijkheden, de regulatiemechanismen, de uitdrukkingsmogelijkheden, de kwaliteit van het superego enz. ?

H. Heel wat daden en reacties, hoewel mede bepaald door onbewuste motieven en vergeten frustraties, komen de personen en zijn omgeving voor als waardevol en levensgetrouw zonder dat naar de vroegere conflictsituatie verwezen wordt. Maar men verwijst er bijna automatisch zo niet systematisch naar als de daden en reacties niet waardevol of levensgetrouw beleefd worden.

I. Blijkbaar vindt men meer schizothymen onder de verdachten, maar is dit een reden om de cyclothymen als deugdelijker te lauweren of moet men denken dat ze alleen behendiger zijn ?

J. Reageren wij werkelijk altijd op dezelfde wijze in dezelfde, gelijkwaardige of wisselende omstandigheden ?

De psycholoog kan een persoonlijkheid beschrijven, kan de bijzonderheden aangeven, de moeilijkheden beschrijven, maar kan niet voorspellen dat iemand dit of dat zal doen of laten.

Georges Simenon zegt ergens dat enkele ogenblikken vóór de misdaad de persoon door niemand als misdadiger kan beleefd worden ; dat na de misdaad de persoon eerst alleen zichzelf als misdadiger kan ervaren en dat hij pas als misdadiger gestigmatiseerd kan worden nadat hij als misdadiger "herkend" en gesnapt werd (zelfs als hij later nog kan worden vrijgesproken), terwijl zijn persoonlijkheidsstructuur ondertussen niet veranderde, alleen de verschijningsvorm.

K. In het Strafwetboek wordt aangenomen dat

in sommige gevallen, "verschonende" omstandigheden moeten in acht genomen worden. Daaronder valt het zg. "flagrant délit d'adultère" waarbij een man verschoond kan worden, van vervolging ontslagen, wanneer hij gewelddadig reageert op het ogenblik dat hij "zijn" vrouw betrapt in bepaalde situaties of houdingen. Doch alleen als hij met die vrouw getrouwd is, niet als het zijn minnares is.

Kan men beweren dat de kwaliteit van de stress, van de psychologische mechanismen die tot dergelijke agressies leiden niet het bestaan van het huwelijkscontract veranderen? Wat zou moeten besproken worden is niet het bestaan van een huwelijk maar de kwaliteit van de liefdesverhouding.

4. *Het juridisch model.* Het juridisch model houdt rekening met drie gegevens.

A. De feiten. Is er misdrijf? Welke verzwarende of verzachtende omstandigheden zijn er? Is er herhaling van gelijknamige of andere misdrijven?

B. De houding van de verdachte tegenover het gebeurde en zijn bereidheid om samen te werken met degenen die hem verder zullen moeten of pogen te begeleiden. De rechter kan zich laten leiden door de gegevens van de socioloog, de psycholoog, eventueel van de psychiater.

C. De weerklank van het gebeurde in de "omgeving" van de verdachte. De mate waarin de verdachte, na het gebeurde, waarom dan ook, door zijn omgeving en de groep gestigmatiseerd werd. Het zou een belangwekkende studie zijn na te gaan, waarom bepaalde soms zware misdrijven de actualiteit niet halen en andere niet zwaardere misdrijven wel. De rechter moet beslissen in welke mate hij die elementen in zijn beoordeling moet uitdrukken of laten doorwegen. Dan kan hij ook rekening houden met zekere plaatselijke toestanden en gewoonten. Het hele gerechtsapparaat moet heel in het algemeen normatief aangeven wat goed en slecht is en in de normhandhaving een gevoel van zekerheid en veiligheid geven. De burger moet in het Gerecht vertrouwen. "Le magistrat rend ses jugements à partir de préjugés utilitaires déguisés et principes pragmatiques" (Colin).

5. Alleen als de verdachte opmerkelijk gestoord is kan men een *psychiatrisch model* inschakelen. Wij willen hier slechts enkele bedenkingen maken.

A. Misdadigheid en gevaarlijkheid zijn wellicht geen onmiddellijke geneeskundige begrippen.

B. Niet alle gevaarlijke mensen zijn geestesgestoord, maar zij moeten als verantwoordelijk voor hun daden gezien worden tot het tegengestelde kan worden aangenomen. Men mag niet alle zich ongewoon of zonderling voordoende levensverschijnselen a priori ziekelijk achten.

C. Niet alle geestesgestoorden zijn gevaarlijk. Men kan ook aanvaardbare reactievormen vinden

bij niet goed geïntegreerde infantiele of weinig realistisch ingestelde personen.

Het gevaar van verwarring bestaat omdat de psychiater een persoon, op psychiatrische gronden, als een gevaarlijk iemand kan zien, zelfs als hij nog helemaal niet vervolgd wordt en hem zelfs laten opnemen. Zo begrijpt men de formule: "Indien besloten wordt tot de onverantwoordelijkheid, te zeggen of de verdachte al dan niet gevaarlijk is voor de maatschappij", ongeacht of hij schuldig is of niet. Die beoordeling mag alleen steunen op psychiatrische gronden met uitsluiting van de andere criminologische, sociologische, psychologische en zeker ook van juridische gronden. Waarbij dan nog duidelijk moet gesteld worden dat hinderlijk zijn iets anders is dan gevaarlijk zijn. Wie zal bepalen hoe gevaarlijk een melancholische exhibitionist wel is? Hoe onderlegt en ervaringrijk de psychiater ook zij, hij evenmin, als wie ook, kan de reacties voorzien van geestesgestoorden in de wisselende, wellicht nog geheel onvoorziene omstandigheden die bepalend zijn voor gedrag of houding. Zodat de deskundige alleen een advies kan geven, waarbij hij volgens de oudere eedformule alleen "zijn gevoel kan uiten".

## § 2. *Het onderzoek*

Mag een verdachte het psychiatrisch onderzoek weigeren, om "eenvoudig" beoordeeld te worden? Kan hij dan zonder psychiatrisch verslag geïnterneerd of gecolloceerd worden?

Het psychiatrisch onderzoek, dat een kwalitatief onderzoek is, wordt meestal omgeven door de sluier van geheimzinnigheid die het wantrouwen van de slechte communicatie vergezelt.

Wellicht kwam het image van het onderzoek beter over, wanneer het vooronderzoek minder "geheim" zou verlopen.

Wellicht kwam het image van het onderzoek gunstiger over, indien de psychiaters erin slaagden begrippen als psychopathie, psychopathisering, schizoïede gevoelsarmoede, dwangneurose enz. hanteerbaar door te geven. Maar zelfs heel eenvoudige begrippen als grammoedigheid, sentimentaliteit of introversie worden, naar ons gevoel, wegens emotionele beladenheid lang niet altijd eenvormig begrepen.

De psychiater zal een biologisch onderzoek doen, van de algemene toestand met opzoeken van de eventuele dysmorfismen, met het nazien van de zintuigen, het zenuwstelsel en de motoriek, van het somatisch substratum van het relatieleven. Al is er geen evidente correlatie b.v. tussen het hebben van een chromosoom teveel of een dysritmisch electroëncefalogram en de misdadigheid.

De psychiater zal heel wat gegevens putten uit

het dossier, niet alleen over de juiste toedracht van de zaak met de details die zelfs andere betrokkenen niet kennen, daar het vooronderzoek "geheim" gebeurt. Maar ook zal het nalezen van de verschillende processen-verbaal in het dossier hem in kennis stellen van heel wat getuigenissen, waarin de geestesgesteltenis, het karakter van de verdachte beschreven wordt, zoals hij door de getuigen gezien werd. Wel is het zo dat de psychiater-deskundige de verdachte praktisch altijd reeds herhaalde malen gezien heeft en vaak al voor zichzelf een oordeel geformuleerd heeft, lang voordat het dossier volledig genoeg was om te kunnen medegedeeld worden. Wij dringen in ernstige zaken steeds bij de rechtbank aan op een zo vroegtijdig mogelijke benoeming, om de kans te hebben de dader te bestuderen in de eigen typische structuur vóór hij in zijn afweerhoudingen verstart. De psychiater zal heel wat door hem niet onmiddellijk controleerbare gegevens krijgen tijdens een onderhoud met de ouders of de nabestaanden. Hij zal soms in het gezin zelf gaan om het "gezinsklimaat" aan te voelen. Uitzonderlijk kan hij andere personen ondervragen. De meeste van deze ondervraagde personen, en dit is hun goed recht, geven "georiënteerde" inlichtingen naar gelang hun persoonlijkheid, levensopvattingen, verlangens of belangen. Af en toe is het wel nodig een persoon te verwijzen naar de onderzoeksrechter omdat hij inlichtingen gaf, zo belangrijk, dat zij in het dossier moesten geacteerd blijven.

Wij willen erop wijzen dat het bijzonder delicaat is, de geneesheer die de verdachte vroeger behandelde te ondervragen. De wetgever houdt ons in art. 458 Sw. voor, dat het straffen van een misdadiger niet het "opperste goed" is en laat de geneesheer de taak over te oordelen of hij moet zwijgen of mag spreken wanneer hij door de rechter ondervraagd wordt. Als een geneesheer meent te moeten zwijgen, wanneer hij door de rechter ondervraagd wordt, mag hij zeker ook onbeantwoord laten de informatieve, informele vraag van een door de rechter aangestelde deskundige.

Meestal zal de deskundige ook de elders bekomen anamnestiche gegevens met de verdachte bespreken.

De meeste anamnestiche gegevens bekomt de psychiater vanzelfsprekend van de verdachte zelf, maar ook die gegevens zijn "georiënteerd". De verdachte die bij de psychiater komt, heeft zich op het onderzoek voorbereid en zich een "image" aangemeten, in verband met de wijze waarop hij zichzelf ziet, maar vooral met de wijze waarop hij gezien wil worden. Vóór de veroordeling heeft de verdachte een "verdedigingssysteem" opgebouwd om dit "image" te redden. Slechts enkele verdachten, zoals de gedeprimeerden en de zelfmoordkandidaten, verdedigen zich niet.

De psychiater moet dan de persoonlijkheidsstructuur zoeken die achter de verdedigingsmechanismen schuilt, hij moet de bewuste, de onbewuste, de — door de omgeving gesteunde — weerstanden omzeilen. De deskundige moet correct blijven bij het onderzoek en de verdachte niet in de waan laten dat hij alleen geneesheer is, dus gebonden aan het beroepsgeheim, terwijl hij als deskundige, door de rechtbank aangesteld, geen beroepsgeheim kent, binnen de grenzen van de opdracht.

In die zin beweren sommigen dat de welwillende houding van de deskundige als een val werkt. De deskundige moet voorzichtig blijven, niet alleen om de onmisbare verdedigingsmechanismen van de onderzochte niet te doorbreken maar tevens om het recht te behouden tot een zo intiem mogelijk menselijk contact te komen. Bij zijn onderzoek tracht de psychiater te achterhalen welke intellectuele en affectieve mogelijkheden er zijn, welke reacties de persoon gehad heeft in de verschillende omstandigheden van zijn bestaan, welke de factoren zijn die hem in een dergelijke situatie gebracht hebben, dat hij op een "dramatisch" ogenblik van zijn bestaan deze symptoomkeuze moest doen of meende te moeten doen, om op de gestelde vraag te kunnen antwoorden.

"Alles begrijpen is niet alles vergeven en alle motieven kennen is evenmin alles van de daad begrijpen" (Janse de Jonge).

De door de verschillende deskundigen gebruikte methodes kunnen wel wisselen naar gelang de eigen voorkeur.

Zo zal de ene deskundige meer belang hechten aan het verzamelen van zg. "objectieve" gegevens. Hij kan b.v. met de hulp van bijzondere proeven (die de verdachte voor nieuwe, onbekende of onverwachte opgaven stellen), trachten de verschillende stukken van een mozaiek of van een puzzle samen te stellen (b.v. door de persoonlijkheidstesten). Ieder "objectief" gegeven geldt dan als een belangrijk geruststellend element.

Een andere deskundige zal de verdachte meer empathisch benaderen, hem meer "intuïtief" aftasten, hem meer van buitenuit existentieel bekijken, zijn subjectieve beleveniswereld benaderen, om geleidelijk tot een beeld te komen, zoals men er een bekomt bij de ontwikkeling van een foto.

Meestal zal men een combinatie vinden van deze twee doenwijzen. Wettelijk bestaat de mogelijkheid een verdachte in observatie te laten opnemen in de psychiatrische afdeling verbonden aan de gevangenis. Die mogelijkheid wordt eigenlijk zelden gebruikt. Jammer heeft de wetgever niet bepaald wie op die afdeling de aangewezen persoon is, die de deskundige zal voorlichten, over wat er tijdens de observatietijd gebeurde, noch hoe de communicatie moet gebeuren. De wetgever heeft de verantwoor-

delijkheid van de observerende bewakers of gevangenisgeneesheer niet bepaald, noch gewettigd, zodat wellicht geobserveerd wordt, maar de deskundige daar weinig over verneemt (tenzij hij in de gevangenis zelf anthropoloog zou zijn en in de mate dat hij dan volgens art. 458 Sw. nog deskundige kan blijven).

Vaak wordt gesproken over simuleren van geestesstoornissen; minder vaak, en dit komt nochtans evenveel voor, over dissimuleren van geestesstoornissen. De deskundige-psychiater kan min of meer handig zijn in het opsporen van die situatie en zal wellicht nooit vernemen dat hij beetgenomen werd — maar wie is altijd onfeilbaar?

Mede om de verdachte niet te lang het ongezelige van het onderzoek op te dringen, mede om het risico te ontlopen dat de verdachte meent als "interessant geval" te veel aandacht gehad te hebben, mede om het voorarrest nietodeloos te verlengen, moet de deskundige zodra zijn mening vaststaat het onderzoek afsluiten.

### § 3. De psychiatrische besluitvorming

Meestal is het eenvoudig tot een aanvaardbaar besluit te komen en zijn er dan ook geen betwistingen. Een aantal verdachten vertonen moeilijkheden en afwijkingen die duidelijk binnen aanvaardbare grenzen gelegen zijn. Een aantal verdachten vertonen moeilijkheden en afwijkingen, die duidelijk buiten aanvaardbare grenzen gelegen zijn. Deze expertises zijn dan ook slechts bijna formalistisch bevolen.

Er zijn echter heel wat grensgevallen! Omdat de psychiatrie en de criminologie nog te weinig weten.

"Gedwongen met onvoldoende inzicht voorlichting te geven kan (het) advies (van de psychiater) in strafzaken, slechts een beperkte waarde hebben" (Carp). Trouwens, verwacht "men" ergens niet te veel van de psychiater? Het is niet te verwachten dat hij op ieder ogenblik, in ieder geval, in staat zal zijn een nooit aanvechtbaar advies te geven. In grensgevallen moet de deskundige stelling nemen. De keuze is dikwijls bepaald moeilijk tussen een voorstel tot gewone rechtspleging en een voorstel tot internering. De geneesheer-deskundige in psychiatrie moet een werkelijke kennis hebben van zeer veel gegevens. Zeker heeft hij voldoende bewuste zelfkennis om een te grote subjectiviteit te vermijden. Maar is het onbewust altijd wel mogelijk geheel objectief te zijn? In welke mate kan de beschrijving van een hoedanigheid objectief zijn? Wij willen pogen verschillende elementen te ontleden, die het uiteindelijk voorstel in een of andere richting kunnen beïnvloeden.

A. Er is de persoon zelf van de deskundige.

Er zijn ons geen gevallen bekend waarin het advies beïnvloed werd door de persoonlijke belangen

van de deskundige (zie het t.v.-spel "Rechters in het Wit").

In welke zin zal de houding, en de daarin tot uitdrukking komende persoonlijkheid van de psychiater-deskundige, met zijn socio-culturele achtergrond, een invloed hebben op de houding van de verdachte tijdens het onderzoek?

In welke zin zal de persoonlijkheid van de psychiater-deskundige de keuze van het voorstel beïnvloeden, gezien de emotionele subjectieve factoren van zijn ervaringen, gezien het feit dat hij toch wel ergens steeds gedwongen wordt zich af te vragen welke normen zijn werk bepalen?

B. Er zijn de feiten en de benadeelden.

In welke zin zullen de gegevens doorwegen die over de feiten worden medegedeeld?

In welke zin zal het advies beïnvloed worden door de eventuele provocatie van de benadeelden bij de feiten? In welke mate zal de deskundige zich lenen tot beoordelen, veroordelen of verontschuldigen?

C. Er is de invloed van derden.

In welke zin wordt het advies beïnvloed door de houding van de magistraten of de advocaten (die nochtans vrijwel nooit over de zaak discussiëren met de deskundigen vóór het rapport is neergelegd)?

In welke zin wordt het advies beïnvloed door de familie van de verdachte of van de benadeelden?

In welke zin wordt het advies beïnvloed door de sprekende of schrijvende minderheid, door toevallige gesprekken, door "raadgevers"? Derden hebben soms de illusie dat hun advies alle problemen oplost terwijl zij niet veel meer weten dan de deskundige.

D. Er is de maatschappij.

De deskundige-psychiater heet "in foro" "sociale psychiatrie" te bedrijven. Er wordt beweerd dat zijn oordeel over de verdachte moet geplaatst worden onder het gezichtspunt van de eenheid mens-samenleving. In welke zin zullen de maatschappelijke elementen doorwegen bij de besluitvorming?

In concrete gevallen vraagt de groep "verging" en "boetedoening". Dit zijn maar woorden om een enorm onuitgesproken gevoel van angst te verbergen. De verdachte moet des te harder gestraft worden naarmate de groep meer angst heeft voor recidive of navolging.

De stoornis in de sociale verhouding geeft angst. Projectief worden dan zekere reacties van de anderen als gevaarlijk beleefd, wat leidt tot stigmatisatie of  $\pm$  agressieve uitstoting, alsof de groep verwacht dat door de uitstoting van enkelen de rust zal hersteld worden.

De "magische krachten" die in de samenleving nog steeds aanwezig zijn moeten "gekanaliseerd" of "ingedijkt" worden, zegt men dan.

Men kan betreuren dat in het maatschappelijk bewustzijn prelogische dynamische elementen aanwezig zijn, maar zonder er onmiddellijk iets aan te

kunnen veranderen. Er ontstaan daardoor allerlei rationalisaties over de betekenis van veroordeling en straf.

De levensangst — de primaire, paleo-psychische angst — geeft stuwende magische kracht aan archetypische voorstellingen, aan het ancestraal geheugen of hoe men dit prelogische ook noemen wil. De misdaad verstoort het evenwicht, het rechtsgevoel moet het evenwicht herstellen, de angst wegnemen in het gemeenschapsbewustzijn en moet de verzoening bewerken door een "zoenoffer". De veroordeling is dan minder gericht tegen dit concrete "individu", dan tegen de aard van de door hem gepleegde feiten.

In bepaalde gevallen wordt door de groep eigenlijk "het slachtoffer" als "zoenoffer" aangenomen, wat dan de mogelijkheid geeft de dader vrij te spreken, gezien de "slechtheid" van die benadeelde. Als de groep zich uitzonderlijk bedreigd voelt kan de dader zelfs als een held gezien worden omdat hij het "monster" onschadelijk gemaakt heeft of de "vijand" gedood.

Zowel die veroordeling als die ophemeling hebben een voorname magische waarde. Waar de archetypische taboes overschreden worden — door de dader of de benadeelde — moet in een sterk emotioneel beladen sfeer "iets sacraals" gebeuren. Het is duidelijk dat een "zoenoffer" vooral nodig is bij moorden op "de Koning", "de Vader", "de Maagd", bij aanslagen op "de Natie" enz.

Door de stigmatisatie bewijst de groep dat hij zich in zijn weinig stabiele levensrust bedreigd voelt, dat het is alsof zijn maatschappelijke structuren op hun grondvesten wankelen, dat zijn rechtsgevoel zeer pijnlijk getroffen werd enz. Door de stigmatisatie wordt een persoon of een delict uit het blikveld geëlimineerd. Zo tracht de groep weer tot zelfbevredigende (zelfgenoegzame) rust te komen.

Waar de klassieke voorstelling impliciet aanvaardt dat bepaalde personen als fataal tegen "de schandpaal" aanliepen, zocht "men" vooral: waarom die persoon in die situatie meende iets te moeten doen dat maatschappelijk niet aanvaard zou worden; wat te doen om dit wangedrag zo spoedig mogelijk op te sporen; hoe juist de "vergelding" afmeten; hoe de persoonlijke schade voor de veroordeelde zelf beperken? De neomarxisten pogen het fatale van dit mislopen te ontwijken door "de schandpaal" (zelfs de rechtbank eventueel) weg te nemen, zodat niemand nog moet opgezocht, berecht of door gerechtelijke instanties beoordeeld worden. Dit doen zij, naar gelang de omstandigheden, met min of meer succes wanneer zij de marginale of minderheidsgroepen als niet gevaarlijk in de groep doen opnemen, zodat er geen stigmatisatie meer is. Hoofdzaak is de angst van de groep omzeilen, waarvan de schandpaal de uitdrukking en het symbool is.

Hoofdvraag is of de groep wel kan leven zonder angst, wil hij voldoende waakzaam blijven en voldoende creatief.

Door de onvoorwaardelijke exteriorisatie van de oorzaak van de marginaliteit wil men alle persoonlijke schuldgevoelens, die agressiviteit geven, wegwerken. (Het gevaar voor een gelijktijdig verhogen van de collectieve of groepsagressiviteit neemt men op de koop toe of zoekt men?).

Traditioneel moet men zichzelf beteren wil men de maatschappij verbeteren. In een andere optiek moet de maatschappij veranderen wil men gelukkiger zijn.

Eigenlijk hebben wij de indruk dat de Wet op het maatschappelijk verweer aan een behoefte te kort komt. Want de internering gebeurt in de intimiteit van de raadkamer zonder de emotionele betrekking van het publiek, zoals dit een hoogtepunt kent in het socio-drama van een hof van assisen.

Historisch-cultureel gezien kan men best begrijpen dat in de "Code Napoléon" de rechtszekerheid beklemtoond werd. Later, mede onder invloed van psychiaters en andere maatschappelijke werkers, viel het accent meer op de persoonlijkheid van de veroordeelde, nu op de maatschappijstructuren.

E. Er is tenslotte de verdachte.

Wanneer een deskundige-psychiater aandacht geeft aan de verdachte als persoon mag hij zich dan afvragen wat het "beste" is voor de verdachte: veroordeeld of geïnterneerd te worden?

Wij denken dat alleen de actuele toestand van de verdachte in rekening zou mogen worden genomen bij de psychiatrische besluitvorming. Dit is echter moeilijk te bereiken wegens de zg. secundaire persoonlijke gegevens.

a. In welke mate zullen de verlangens en de verwachtingen van de verdachte het besluit beïnvloeden? Zonder te vervallen in geneeskundig imperialisme, "die het beter weet", leert de ondervinding dat de verwachtingen van de verdachte slechts tot het zeer onmiddellijke beperkt zijn en vaak wisselen naar gelang de gegevens van het dossier veranderen of na toevallige ontmoetingen. Omdat de verdachte de verdere gevolgen van de veroordeling of internering niet goed aanvoelt of aanvaardt is dit verlangen moeilijk te beoordelen.

b. In welke mate zal het "recht gestraft te worden" doorwegen? De gewone rechtspleging leidt naar veroordeling en straf. "De waardigheid van de mens" vereist dat slechts bij uitzondering daarvan afgeweken wordt. Heel wat verdachten verwachten een "straf" en zouden niet begrijpen vrijgesproken te worden. In bepaalde gevallen kan een misdadige handeling de bedoeling hebben een aanvaardbare inhoud te geven aan onbewuste en toch ondraaglijk geworden schuldgevoelens. Na de bestraffing zal de veroordeelde zich eerst weer

van schuld ontdaan voelen. Heel wat moedwillige daden hebben een zelfbestraffend karakter, ze zijn te zien als boete-uitlokkend voor onbewuste schuldgevoelens. In die zin kan het misdrijf gezien worden als een teken van verzoek om hulp, als een vlucht voor zichzelf, als een vlucht uit de benarde levenssituatie. De straf wordt uitgelokt b.v. als een boetedoening voor het protest tegenover een almachtige vaderfiguur. In dergelijke gevallen is de internering lang niet altijd de "beste" oplossing.

c. Wordt het voorstel beïnvloed door het beeld dat de deskundige heeft van de te verwachten maatregel? Zal hij deze verdachte niet liever in de gevangenis zien, die andere in een psychiatrische instelling, die andere onder probatie, die andere onder toezicht van de psychiatrische commissie? Wij weten bij ondervinding dat dergelijke speculaties zeer gevaarlijk zijn, daar de deskundige geen enkele vat meer heeft op het verloop van het geding als zijn verslag eenmaal is neergelegd. Indien men in die zin "iets" zou kunnen doen voor de verdachte, zal men vooral vermijden te vervallen in de "suikerzoete" betekenis van het woord, omdat men steeds in een "harde" situatie terecht komt, tussen de procureur en de verdediging.

Mag de deskundige-psychiater rekening houden met de weerslag van zijn beslissing op het verder psychisch of maatschappelijk evenwicht van de verdachte of met de weerslag van het verblijf in de gevangenis of het psychiatrisch instituut op het verder psychisch of maatschappelijk welzijn van de verdachte?

Soms wordt aangenomen dat een internering voor de verdachte een "zachtere" maatregel is dan een gevangenisstraf. Men bedenke dat bij internering er nog een bijkomende beslissing is. Ook de onbeperkte duur van de internering, met de zesmaandelijks onzekerheid van de nieuwe beslissing van de psychiatrische commissie en de nabehandeling die lang kan doorgaan, geven de geïnterneerden de indruk er-nooit-van-af-te-zijn.

d. In welke mate zal de beslissing beïnvloed worden door de kansen op recidive of de kansen van reclassering? Is er nog ergens een plaats waar de verdachte na de straf of de maatregel zal verwacht worden? Zal hij beter opgevangen worden na een veroordeling dan na een internering of omgekeerd?

Hoe groot is de stigmatisatie in het gezin, de omgeving? Hoe groot de isolering na een internering of veroordeling?

Zo beschouwd is het inderdaad de psychiater die de kansen van de verdachte zou beperken.

Sommige deskundigen zoeken hun heil in de verklaring dat de verdachte mag veroordeeld worden maar dat men rekening moet houden met een veranderde of gedeeltelijke verantwoordelijkheid. Wij willen aannemen dat geen deskundige er een mid-

del in ziet om te pleiten hoewel die zienswijze steeds sympathiek onthaald wordt door de verdediging.

In het bezit van al deze gegevens, in het bezit van alle elementen, moet de deskundige in eer en geweten een beslissing nemen. "Tout l'art des psychiatres consiste à prendre des conclusions fermes, partant de prémisses insuffisantes" (Garçon). De psychiater-deskundige, die een beslissing moet nemen, die in een of andere zin "zijn gevoelens moet uiten", zal al die vragen in globo over zich laten gaan... Het kan lang duren en heel wat nadenken meebrengen vóór die beslissing valt. Dit deel van het werk is niet spectaculair, de deskundige-psychiater staat alleen met zijn wetenschap, zijn geweten en zijn verantwoordelijkheid. Het is dan ook ondenkbaar dat andere psychiaters, (de zg. tegen-experts) dit alles in dezelfde zin zullen beleven, hetzelfde gevoelens zullen hebben. Des te meer daar die collegae psychiaters, al dan niet aangesteld door de verdediging: 1. wellicht niet dezelfde psychiatrische inzichten hebben, noch dezelfde terminologie gebruiken om hetzelfde te zeggen 2. geen wettelijk omschreven opdrachten hebben en dus alle vragen mogen beantwoorden; 3. geen eed van deskundige-psychiater afleggen. Zij getuigen gewoon onder eed en kunnen dus "getuigen". Zij kunnen openlijk of bedekt in een of andere zin "geëngageerd" zijn, zij kunnen openlijk of bedekt tevens amateur socioloog, criminoloog of psycholoog zijn enz. Wij moeten er onmiddellijk aan toevoegen dat bepaalde tegen-experts het als een eer beschouwen spontaan de opdracht en de houding over te nemen van de "aangestelde" deskundige-psychiater, zelfs als zij in hun besluiten zijn mening niet delen.

Iedere deskundige kan en zal een geval "onjuist" kunnen aanvoelen en beoordelen. De wetgever heeft voorzien: ten eerste dat de deskundige nooit het laatste woord heeft, wel de rechter; en vervolgens dat zo én de deskundige én de rechter faalden, de onjuist-geïnterneerde door de psychiatrische commissie kan ontslagen worden en de onjuist-veroordeelde door de minister van Justitie kan verwezen worden naar een psychiatrische instelling.

#### § 4. Het verslag

Het verslag is het sluitstuk van de psychiatrische bemoeiingen. Om wettig geldig te zijn mag in het verslag alleen geantwoord worden op de gestelde vragen, in een poging tot serene objectiviteit. Dat die objectiviteit niet te bereiken is bespraken wij reeds. Dat al degenen die het rapport lezen, het als een objectief rapport zouden beleven is even ondenkbaar. Wie in het verslag vindt wat hij verwachtte, prijst de deskundige om zijn wijsheid. Wie

dit niet vindt zal de deskundige oppervlakkigheid en partijdigheid verwijten.

Wij willen het hier echter alleen hebben over een supplementaire moeilijkheid voor de psychiater-deskundige nl. de discretie. Tot nog toe heeft de wetgever artikel 458 in het Strafwetboek behouden, wat dan blijkbaar beantwoordt aan het bewustzijn en het verlangen van de maatschappij in de huidige ontwikkelingsfase. Wij moeten eruit afleiden dat de wetgever van het bewaren van het beroepsgeheim een wettelijke verplichting maakt. De behandelende geneesheer alleen en, noch de patiënt, noch iemand anders, kan oordelen of hij in strafzaken, wanneer hij voor een rechtbank ondervraagd wordt zal spreken of niet. De meeste geneesheren nemen die verantwoordelijkheid ernstig op. In die zin is het duidelijk dat weinig geneesheren gebruik maken van de mogelijkheid (of moeten wij zeggen de plicht?) hun geboden door artikel 20 van het Koninklijk Besluit van 31 mei 1885.

Wanneer een geneesheer door een rechtbank belast wordt met een onderzoeksopdracht en dan deskundige genoemd wordt, is hij niet gebonden door artikel 458: iedereen weet dat hem door de rechtbank een vraag gesteld wordt, dat hij het antwoord zoekt en de uitkomst dan aan de rechtbank zal mededelen.

Formeel deontologisch bestaat er voor de psychiater-deskundige geen beroepsgeheim; wel blijft er een menselijk-deontologisch probleem bestaan bij het opmaken van het verslag.

Er is een menselijk probleem omdat, trots alle vooringenomenheid, de onderzochte tijdens het onderzoek toch een deel van zijn vormelijke maatschappelijke afweermechanismen prijsgeeft. Door de vertrouwens sfeer die de geneesheer weet te scheppen om het de verdachte mogelijk te maken zichzelf uit te drukken, blijft de onderzochte in de "deskundige" de "geneesheer" zien. Men kan zich niet inleven in de gevoelswereld van de andere zonder dieper affectief contact, maar zulk contact veronderstelt het omzeilen van het wantrouwen. Al blijft hij beseffen dat de geneesheer een deskundige is, toch komt de verdachte er onwillekeurig toe, dingen mede te delen die hij niemand eerder mededeelde. Men kan alleen aanvaarden dat de psychiater zo beleefd kan worden als de onderzoeker voorzichtig en discreet blijft bij het opmaken van het verslag.

Er zijn vooral drie redenen om discreet te zijn.

A. De geneesheer zal voorzichtig zijn omdat hij weet dat de beklaagde zijn verslag kan lezen. Wanneer de patiënt tijdens een normale behandeling tot een ruimer bewustzijn komt van de eigen situatie, gebeurt dit zeer geleidelijk. Na de brutale bewustwording door het deskundig verslag, kan de beklaagde zijn verdere leven getraumatiseerd blijven

door sommige beelden en uitdrukkingen van het verslag.

B. De geneesheer zal voorzichtig zijn omdat hij weet dat de inhoud van het verslag door derden kan worden gelezen. Hoe zullen de naastbestaanden en de vrienden reageren b.v. als zij weten dat de gehuwde beklaagde verder aan zelfbevrediging deed, of latent homoseksueel is? Zullen zij de beklaagde nog ooit onbevangen kunnen benaderen? (Herhaalde malen vroegen wij in echtscheidingszaken het onderzoek van de twee partijen, om de alleen onderzochte partij niet te benadelen wanneer alleen zijn levensgeschiedenis en psychologie gekend waren).

C. De geneesheer zal zeer voorzichtig zijn wanneer hij geheimen van derden moet prijsgeven. Twee concrete voorbeelden: mag een deskundige schrijven dat de verdachte eigenlijk ten prooi viel aan de arglistigheid van X., wanneer die X. wettelijk niet kan vervolgd worden en wanneer de deskundige die X. noch gezien noch ondervraagd heeft? Mag een deskundige schrijven dat de vader van de verdachte een verhouding heeft met dame Y., als hij dit alleen weet van de zoon, die de verdachte is. Tal van deze gegevens kunnen gevonden worden in het dossier en de deskundige dient ze niet als eigen inlichtingen te acteren; de moeilijkheid ontstaat juist als de inlichting niet in het dossier te vinden is en toch belangrijk voor het beoordelen van de geestestoestand. Het gebeurt zelden dat de psychiater-deskundige voor de rechtbank moet getuigen. Men kan zich echter moeilijk een assisenzaak voorstellen zonder het ritueel van de getuigenis van de psychiater. Vroeger kwam die getuigenis in het begin van het geding, nu komt ze het laatst vóór de getuigen "zg. à décharge", wat de psychiater in een meer emotioneel beladen situatie doet terecht komen. Iedere verdachte heeft recht op een sereen geding. Men kan nooit voorzien of een assisenzaak "une cause célèbre" zal worden en in welke zin voor de verdachte. Men kan het gebeuren op het assisenhof zien als een socio-drama, waarin tal van personen hun emotionele benadering van de zaak aanbrenge; af en toe komt het dan tot sensationele en daarom o.i. voor de groep heilzame ontladingen en tot een betere bewustwording van zekere problemen.

De psychiater-deskundige die getuigt, legt de eed af als gewone getuige, zodat hij volgens artikel 458 Sw. zelf zou mogen bepalen of hij zal zwijgen of meedelen wat hij gehoord of gezien heeft. Maar — in tegenstelling tot de zg. tegenexperts — legt hij ook de eed af van "deskundige". De betekenis van die tweede eed is belangrijk. Enerzijds omdat die deskundige daardoor ontsnapt aan artikel 458 Sw. en moet spreken. Anderzijds omdat hij toch een keurslijf aankrijgt en hij slechts mag mededelen wat

hij als deskundige—"psychiater" weet of zag en niets anders. De wetgever en de benoemende instantie bepalen de vragen die aan de deskundige gesteld worden; de antwoorden moeten tot de deskundigheid beperkt worden.

De sereniteit wordt in een emotioneel geladen debat moeilijk bereikt. Wie van de dader houdt en de benadeelde veroordeelt hoort gaarne pleiten: "De verdachte is een arme vrouw die moegetergd...". Wie van de benadeelde houdt en de verdachte veroordeelt, hoort gaarne aanklagen: "De verdachte is een sluwe vrouw, die haar agressiviteit verborg, om uiteindelijk haar ware gelaat te tonen". Mag een deskundige zich daartoe lenen? Gewis zal een — bewust of onbewust — meer partijdige deskundige, die met overtuiging pleit of beschuldigt meer humaan en wellicht ook sympathieker overkomen, maar is hij daarom ook een "betere" deskundige, welke betekenis men ook aan dit "betere" wil geven?

#### § 5. De uitspraak

Een goede rechtsbedeling eist dat de "zaak" altijd voor eindvonnis verwezen wordt naar een of meer rechters of naar een jury. Er kunnen zoveel adviezen ingewonnen worden als nodig mocht blijken, maar de eindbeslissing komt de rechtbank toe.

Dit omdat de rechten van de verdediging en dus de rechten van de mens het zo eisen, maar ook omdat de geneesheer nooit de feiten kan beoordelen, of de weerklank van het gebeurde in de maatschappij, noch de juridische, persoonlijke of maatschappelijke gevolgen dragen van de veroordeling.

De psychiater geeft een diagnose, op zijn gebied, maar kan nooit een beslissing afdwingen. Meer dan eens volgt de rechtbank of de jury het psychiatrisch advies niet. De psychiater deelt zijn diagnose mede maar uiteindelijk beslist de rechter of de jury, én over de schuld én over de verantwoordelijkheid van de verdachte. "Il n'y a pas de domaine où le médecin doive être plus modeste et se cantonner plus étroitement dans son rôle de conseiller" (Louis Roche).

Waar de verschillende wetenschappen — ook de psychiatrie — geen voldoende zekerheid geven in hun diagnose en prognose, heeft het sociaal bewustzijn "integere rechters" aangesteld om in eer en geweten, ex aequo et bono, te vonnissen.

Wat meer in het bijzonder de geestesgestoorden betreft: nadat de rechtbank een internering bevolen heeft, komen zij verder onder het toezicht van de psychiatrische commissie die in de gevangenis zitting houdt en waar wel één psychiater-anthropoloog medeverantwoordelijkheid draagt. De psychiatrische commissie oordeelt in opeenvolgende

beslissingen, zelfstandig, over de gesteltenis van de geïnterneerde en controleert verder zijn levensgeschiedenis.

#### § 6. Verbeteringen, veranderingen of alternatieve mogelijkheden

Men kan schematisch al de stromingen in die zin, in drie hoofdrichtingen samenvatten.

A. "Men" is niet zo ontevreden over het bestaande systeem, wil wel hier en daar iets aanpassen maar niets wezenlijks veranderen. "Men" gaat ervan uit dat de praktische resultaten niet zo slecht zijn, dat er voldoende pragmatisme in de toepassingsmogelijkheden schuilt, dat de rechten van de mens en van de verdediging behoorlijk geëerbiedigd worden, dat er geen ander coherent systeem hier en nu toegepast kan worden, dat trouwens het systeem en zijn structuur minder belangrijk zijn dan de kwaliteit van de personen die het systeem gestalte geven, enz. Er zijn er die menen dat zelfs de kleinste correcties de geest van het hele systeem aantasten. Iets prijsgeven zou het geheel ongeloofwaardig doen zien.

B. "Men" kan de mening vooropzetten dat er niets goeds is aan het hele systeem. Daarbij meent "men" dat het utopisch zou zijn hier en nu een heel nieuw "alternatief" stelsel voor te stellen, dat dan toch maar, wie weet wanneer, een meerderheid achter zich zal kunnen vinden.

"Men" breekt alles af in een nihilistisch perspectief en dan zal men wel zien wat er uit de chaos vanzelf zal groeien naar de ontstane, nieuwe behoeften. Uitgaande van: "la fonction crée l'organe", rekent men op het creatief vermogen van "het Volk". (Het gevaar dat de angst in de chaos een "Vaderfiguur" creëert, neemt men op de koop toe).

C. Aangezien die twee stromingen voorlopig nog niets nieuws bieden, willen wij wel wat nader ingaan op de derde "evolutionaire" stroming en de voorgestelde vernieuwingen. Blijkbaar wordt dan toch "het Systeem" als verouderd beleefd: een deel van de "openbare mening" schijnt toch niet zo tevreden over de wijze waarop de misdadigers worden ontmoedigd, opgespoord, beoordeeld en begeleid. Er worden veranderingen voorgesteld om de vastgelopen structuren nieuw leven in te blazen, hoewel "men" dan weer meer uitgaat van gepostuleerde ideologieën, dan van wetenschappelijk vaststaande gegevens of van praktisch getoetste normen.

Toch lijkt wel een en ander van het voorgestelde "haalbaar" te zijn. "Men" gaat ervan uit dat het "juridicistisch" standpunt te veel deshumaniseert en zodoende de verdachte reduceert tot een studieobject en "men" wil daar iets aan veranderen.

De voorstellen die ons aanbelangen zijn in volgorde:

# 1) "Men" stelt voor de lijst van de strafbare feiten te wijzigen.

"Men" zal de abortus, het druggebruik, de dienstweigering, enz. beoordelen uitgaande van de persoonlijke noden en houdt de maatschappelijke noden alléén op de achtergrond. "Men" zal de milieuvervuiling, de corruptie, het gangsterisme, de ontvoering, het rijden onder invloed, enz. beoordelen uitgaande van de maatschappelijke noden en houdt de persoonlijke noden alléén op de achtergrond: "men" heeft nu meer "angst" voor de gevolgen van de milieuvervuiling dan voor de gevolgen van de kinderbeperking. Het zijn soms dezelfde personen die voor het ene en tegen het andere zijn. In dezelfde optiek menen de enen dat de collaborateurs het slachtoffer waren van de repressiewetten, de anderen verdedigen de mening dat er slachtoffers zijn van de wet op de openbare zeden. Zo zijn er wel slachtoffers te vinden van de militiewetten, van de wet op de jacht, enz. in afwachting dat er slachtoffers gevonden worden van de sociale wetten.

2) "Men" stelt voor het college van psychiaters te wijzigen door toevoeging bij de aangestelde deskundige van een geneesheer voorgesteld door de verdachte. Dit moet dan als een poging gezien worden om meer tot een dialoog te komen onder geneesheren, om, indien men het niet eens is, precies te kunnen formuleren waarover men het niet eens is en waarom. Anderen stellen voor het onderzoek toe te vertrouwen aan erkende nationale of universitaire criminologische centra, wat de vrijheid van de rechters en de verdachten zou beperken maar ook voordelen heeft.

3) "Men" stelt voor de opdracht te wijzigen om meer gegevens in het verslag te brengen. De opdracht en het verslag mogen niet meer statisch zijn maar moeten in een dynamische geest worden opgesteld.

Zo zal men vragen:

1. Wat zijn de mogelijke oorzaken van het wan-gedrag?

2. Welk gevaar is er te verwachten voor de Maatschappij?

3. Wat zal de beste begeleiding (of behandeling) zijn?

Wat zal de beste begeleiding of behandeling zijn?

Wij spreken van begeleiding waar het gaat om veroordeelden en van behandeling waar het gaat om geïnterneerden.

Wij menen dat er een zekere consensus bestaat om de behandeling van ernstig gestoorde over te laten aan de psychiaters en hun medewerkers onder het toezicht van de psychiatrische commissies (al blijft men moeilijk bereid de nodige infrastructuur degelijk uit te werken zowel op het niveau van de psychiatrische instellingen, als van de psychiatrische commissies, als van de dispensaria voor geesteshy-

giëne enz.).

Daarentegen wordt wel in discussie gebracht of een psychiater kan of moet worden ingeschakeld bij de begeleiding. De enen menen dat, hoe bescheiden ook, de psychiater iets eigens te bieden heeft in de begeleiding. De anderen menen dat de psychiaters hier imperialistisch vervallen in amateuristische criminologie, sociologie of psychologie, die zo onnodig gepsychiatriseerd worden. Bij de begeleiding rijzen enkele fundamentele vragen waarop "men" een antwoord moet kunnen geven vóór een *begeleidingsplan* kan worden opgesteld.

a. Er is een tijd geweest dat "men" dacht: als de veroordeelde meer morele gevoelens kunnen bijgebracht worden, is hij gered. Nu zegt men liever dat de redding komt door het bijbrengen van meer sociale gevoelens. Maar hoe zal men te werk gaan om dit te bekomen? Er wordt geantwoord: door b.v. psychotherapie, sociotherapie, farmacotherapie (eventueel chirurgie), enz. of een combinatie van verschillende handelwijzen. Hoe waardevol ook, geven deze technieken enkel resultaat op middellange of lange termijn, als zij resultaat geven, terwijl de veroordeelde en de rechtbank resultaten vragen op korte termijn.

Eigentijds wordt meer aandacht besteed aan het hanteren van "de groep" waarin de veroordeelde zal komen te leven. "Men" verwacht van ieder maatschappelijk geïnteresseerde werker (ook de psychiater) dat hij de groep zal helpen de angst te overwinnen zowel tegenover de veroordeelde als tegenover de feiten, zodat de stigmatisatie kan vermindere-n en in dezelfde mate de tolerantie kan verhogen. De technieken van groepsmanipulaties zijn politiek geladen en geven ook enkel resultaat op bepaald lange termijn terwijl de criminele politiek resultaten vraagt op korte of middellange termijn.

b. Er is geen enkel gegeven voorhanden om te zeggen wie wel en wie niet zal begeleid worden.

Meerdere veroordeelden — ook ex-gevangenen — menen geen begeleiding nodig te hebben en zij zullen spontaan niet recidiveren nadat zij toch een relatief bevredigend somatisch, psychologisch en maatschappelijk welzijn hebben kunnen vinden.

Meerdere veroordeelden wijzen iedere begeleiding af, ook om principiële redenen! Is het inderdaad wel zo, dat "men" iemand die niet geestesge-stoord is mag veranderen tegen zijn wil in en tegen de wil in van zijn omgeving? Trouwens in welke richting zal "men" iemand veranderen?

Anderen zullen de begeleiding afwijzen uit af-keer voor al wat van buiten uit opgedrongen wordt. Zo kan de betrokkene — en eigenlijk is dit motief steeds aanwezig — de begeleiding afwijzen omdat hij, eens de straf vereffend, met "heel de zaak" niets meer te maken wil hebben.

Er is alleen een minderheid die een begeleiding

nodig heeft, vraagt en aanvaardt. De veroordeelden die verstandig zijn, die expansief en actief gebleven zijn, maar zelfonzeker en beangstigd, maken daarbij de beste kans.

c. Er is in ieder concreet geval een optie te maken betreffende de doelstelling van de begeleiding.

Het maakt weinig indruk als men zou vooropstellen dat de begeleiding alleen het voorkomen beoogt van recidive.

Het maakt weinig indruk als men zou vooropstellen dat de begeleiding beoogt de persoon passief aan te passen aan het gemeenschapsleven, wat dan een reductie inhoudt tot de passieve zwiigende meerderheid.

Het geeft anderzijds een utopische indruk als men zou vooropstellen dat de begeleiding beoogt de persoon te helpen zich actief aan te passen aan het gemeenschapsleven, hem te helpen uit te groeien tot zelfstandigheid en weerbaarheid. Zal "men" eigenlijk het risico lopen de gewezen veroordeelde creatief en expansief te laten zijn met de verwachting dat hij wellicht geen verdediger wordt van de maatschappij (die hem hindert?) maar zijn reacties toch spontaan zal houden binnen de grenzen van het door het Strafwetboek toegelaten?

Tenslotte kan men zeggen dat iedere veroordeelde zou moeten geholpen worden om te komen tot een voldoende lichamelijk, geestelijk en maatschappelijk welzijn, in de mate dat hij het vraagt, verwacht of nodig heeft. Zal men de hele structuur van de maatschappij kunnen of moeten veranderen om de begeleiding menselijker, eerlijker en juister te laten verlopen of zal een mentaliteitsverschuiving volstaan?

d. "Men" kan ook de vraag stellen wie zal begeleiden?

Hoe verdienstelijk ook de begeleiding is zoals ze gedaan wordt door "officiële organismen", deze blijft in heel wat gevallen machteloos, mede doordat alles wat officieel is, bij de veroordeelde wantrouwen inboezemt.

Hoewel de begeleiding zoals ze gedaan wordt door "alternatieve organismen", beter aanvaard kan zijn, ook zij is soms machteloos, mede doordat zij ook niet "alles" kan en dan ook de hoge verwachtingen van de veroordeelde ontgoochelt. Het meest efficiënt is in vele gevallen de "toevallige opvang". Deze recidivist verdween uit het gerechtshof nadat hij een "goede" vrouw gevonden had, gene recidivist verdween uit het gerechtshof nadat hij een "goede" werkgever of job gevonden had enz.

Zo kon voorop gesteld worden dat iedere veroordeelde zelf zijn begeleiders mag kiezen overeenkomstig zijn geaardheid en zijn levensbeschouwing.

Wanneer de keuze valt op niet-beroepshelpers zijn er geen problemen van beroepsgeheim. Wanneer die keuze valt op helpers-uit-beroep (psychia-

ters of andere maatschappelijke werkers), meent "men" wel de kwestie van het beroepsgeheim te moeten opwerpen. Artikel 458 Sw. verplicht die werkers te zwijgen tot zij ondervraagd worden en laat hun dan nog de keuze te zwijgen of te spreken, naargelang zij in ieder concreet geval de veroordeelde, de benadeelden of de groep centraal stellen. Men vergete niet dat om voor de veroordeelde aanvaardbaar te zijn, de zwijgplicht door die begeleiders zeer ernstig moet opgenomen worden.

e. Tenslotte stelt "men" het probleem van de controle.

Er wordt druk geschreven en gesproken om te betogen dat iedere begeleiding geëngageerd moet zijn, alleen georiënteerd op het verdere welzijn van de veroordeelden. Het dramatische incident van de feiten zou ertoe leiden dat na de bemoeiingen de persoon gelukkiger is, minder persoonlijke problemen heeft, een betere werker is, meer betrouwbaar, meer vriend en vriendelijker is enz.

Maar "men" zal moeilijk een consensus vinden om na bepaalde feiten alles zomaar spontaan te laten gaan zonder controle op bepaalde veroordeelden.

Laten wij onmiddellijk opmerken dat iedere controle als hinderlijk, zelfs als "castrerend" beleefd wordt, in de mate dat iets weggenomen of verboden wordt. Iedere ruimtelijke, tijdelijke of affectieve beperking wordt als een creativiteitsbelemmerende reductie beleefd. Zo is er een trend om de controle zo discreet en beperkt mogelijk te zien.

De uitvoering van de begeleidingsmaatregelen zou gecontroleerd worden:

— hetzij door een rechter (in Frankrijk: le juge à l'exécution des peines, en in Duitsland: de Strafvollstreckungsleiter);

— hetzij door een zg. resocialiseringscommissie waarin samenwerking zou gezocht worden tussen de rechter, de gevangenisdirecteur en de groeperingen betrokken bij de reïntegratie van de veroordeelden (Matthijs).

Men bedenke dat de controle dikwijls ondoelmatig is, omdat de controlerende instanties de moeilijkheden niet kennen op het geschikte ogenblik en slechts kunnen ingrijpen als er reeds "iets" misgelopen is.

4) "Men" stelt voor de onderzoeksmethoden te wijzigen.

Om zoveel omvattende vragen te beantwoorden zal men moeten een beroep doen, benevens op de psychiater, op een team van deskundigen, met b.v. een maatschappelijk assistent, een psycholoog en waarom een criminoloog en een jurist uitsluiten? Hoe zal men hun samenwerking structureren? Wie zal de eindbeslissing nemen in grensgevallen? De psychiaters vinden het vanzelfsprekend dat het laatste woord aan de "kliniek" moet blijven, maar is

dit wel zo? Zal er na het onderzoek een syntheseverslag opgemaakt worden of zullen de deelverslagen na elkaar geschreven worden zonder onderling verband?

Kan men geen observatie bevelen in een kliniek buiten de gevangenis? Maar kan men een niet ernstig geestesgestoorde weken in een psychiatrische kliniek houden om uit te maken of hij toch niet voldoende gestoord is?

5) "Men" stelt voor de beoordelings-procedure te wijzigen.

a. Zo wordt gedacht aan een verplichte of facultatieve splitsing van de procedure. In de eerste fase zou de persoon schuldig bevonden worden en pas daarna in een tweede fase zou het zg. persoonlijkheidsdossier ter sprake komen om uit te maken welke maatregelen zullen voorgesteld of opgelegd worden.

Het deskundig verslag zou dan eerst neergelegd worden, er zou alleen van dit verslag kennis genomen worden, nadat de verdachte schuldig bevonden werd. Zolang hij nog niet schuldig is, zou niemand iets te maken hebben met zijn verleden en zijn persoonlijkheid.

b. Baan stelt voor dat de psychiater zich in een schriftelijk rapport beperkt tot het voortbrengen van gegevens over de persoon van de misdadiger en pas, na mondeling overleg met de rechter, besluiten neerlegt. Dit lijkt ons niet gelukkig omdat de andere partijen er niet bij betrokken worden.

c. Anderen denken het tweede deel van die procedure toe te vertrouwen aan een rechtscollege, waarbij naast de beroepsrechters andere personen zouden zitting hebben. Zo denken sommigen aan afgevaardigden van de maatschappelijke groepen, anderen aan criminologen en zelfs enkelen aan psychiaters. Anderen menen tenslotte dat de rechten van de mens en van de verdediging, wat er ook moge gebeurd zijn, best in handen blijven van beroepsrechters.

d. Indien deze tweede fase zou plaatsvinden in de "intimiteit" is het te vrezen dat juist dit "intimisme" hinderlijk wordt. Niemand weet precies wat er gebeurt, zodat de groep emotioneel bij dit hele gebeuren niet wordt betrokken, zelfs als de uitspraak toch achteraf publiek gemaakt wordt.

e. Tenslotte zijn er heel wat personen, ook juristen, die ervoor pleiten de hele procedure te ontdoen van het "sacraal" karakter om te komen tot een alleen zakelijke instelling.

#### Nawoord

Na lange jaren praktische ervaring in strafzaken, hebben wij bedenkingen willen meedelen over wat "de Psychiater" nu al dan niet kan of mag bieden.

Wij betogen dat nederigheid des te meer geboden

is, daar hier objectief wetenschappelijk te weinig gekend is, zowel psychiatrisch als criminologisch en sociaal, zodat een kans gegeven wordt aan gissingen en wensen. Het lijkt immers vanzelfsprekend uit te gaan van ideologische of idealistische standpunten waar de rationeel wetenschappelijke basis te nauw is. "Men" vergiste zich dan niet, zodat men gepassioneerd, irrationele standpunten gaat verdedigen als waren zij objectieve gegevens. Men moet in de menswetenschappen dagelijks bereid zijn, zijn meningen te herzien.

De arbiter L.V.N. schreef in de *Gazet van Antwerpen*, dat het niet opgaat, de arbiter te vragen streng te zijn om de orde op de velden te handhaven en tevens te verzoeken mild te zijn om niemand te kwetsen. Hij besluit: "Hij moet arbitrerend naar de geest van de reglementen".

Zo kan de hele discussie met evenveel passie en ongeduld opnieuw begonnen worden, over de spelregels en de geest van hun toepassing, tussen hen die zich gaarne democraat, geëngageerd of progressief noemen en dromerig beweren alleen de "mens" centraal te stellen en hen die aristocraten, conservatieven of liberalen genoemd worden, of in een ander optiek dictatoren, zelfs inquisitoren, die dogmatisch alleen één orde centraal stellen.

Het zoeken naar een wankel evenwicht tussen beide strekkingen wordt toevertrouwd aan de meerderheid, bron van ieder actueel recht. Niemand zal zich ooit met het bereikte evenwichtspunt gelukkig voelen. "Men" gaat altijd voor iemand te ver en voor iemand niet ver genoeg! (Men wil ofwel iets doen om "het systeem" nog te redden ofwel iets doen om "het systeem" reeds omver te werpen).

Als de geest afdwaalt van de serene maar onvoldoende wetenschap om gekruid te worden met religieuze, maatschappelijke of politieke ingrediënten dan wordt deze tevens gekruid met "menselijke tegenstellingen".

De forensische psychiatrie blijft een moeilijke kunst, in de mate dat iedere concrete kennis, behalve een objectief element, ook — naar Marcuse — steeds een beoordeling, discriminatie, evaluatie en een levensbeschouwelijke stellingname inhoudt, niet enkel voor wie het verslag leest en moet hanteren.

Dr. Jac. RAVESCHOT

Psychiater

Licentiaat in de criminologie

# RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER — 25 NOVEMBER 1975

Voorzitter : de h. Wauters

Raadsheer-rapporteur : de h. Sury

Advocaat-generaal : de h. Lenaerts

Advocaat : mr. Houtekier

**Overspel—Vóór de inwerkingtreding van de Wet van 28 oktober 1974 gepleegd onderhoud van bijzit—Strafbaarheid—Werking van de strafwet in de tijd.**

*De wetgever heeft door de Wet van 28 oktober 1974 de strafbaarheid van de buitenechtelijke betrekkingen van de man volledig met die van de vrouw willen gelijkstellen en de buitenechtelijke betrekkingen van beide echtgenoten met een gelijke maar lichtere straf betoetelen.*

*De onder het stelsel van het opgeheven art. 589 Sw. als onderhoud van bijzit omschreven feiten houden noodzakelijk overspel in. De nieuwe wet heeft de strafbaarheid van het vóór haar inwerkingtreding gepleegde onderhoud van bijzit niet opgeheven.*

*De rechter die op het vóór de inwerkingtreding van de Wet van 28 oktober 1974 gepleegde onderhoud van bijzit de mildere straf van de nieuwe wet toepast, geeft deze wet geen terugwerkende kracht en past alleen maar de voor de beklaagde gunstigste bepalingen toe.*

V. t/ A.

## Conclusie van de advocaat-generaal Lenaerts

Het arrest veroordeelt eiser op de telastlegging van 2 oktober 1973 tot 23 januari 1974 een bijzit in de echtelijke woning te hebben onderhouden en past de straf toe die voor overspel is bepaald door artikel 387 van het Strafwetboek, gewijzigd bij de wet van 28 oktober 1974.

Eiser voert aan

1° dat de wet van 28 oktober 1974, die het misdrijf van onderhoud van bijzit opgeheven heeft, de strafbaarheid van dit misdrijf zowel voor het verleden als voor de toekomst opgeheven heeft;

2° het misdrijf van overspel in de door de telastlegging in aanmerking genomen periode niet bestond en "het arrest ten onrechte aan dit lastens eiser nieuwe misdrijf terugwerkende kracht verleent";

3° de redengeving tegenstrijdig en dubbelzinnig is door het opgeheven misdrijf in al zijn bestanddelen in aanmerking te nemen en eiser te veroordelen wegens één bestanddeel dat niet strafbaar was toen het gepleegd werd.

De beginselen waaraan het arrest moet worden getoetst, zijn vervat in de ingeroepen artikelen 9 van de Grondwet, 2 van het Strafwetboek en 7-1 van het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden.

In zoverre in deze zaak toepasselijk, kunnen zij als volgt worden samengevat :

1° het feit moet strafbaar zijn op het ogenblik dat het gepleegd werd ;

2° het feit moet nog strafbaar zijn op het ogenblik dat de straf wordt uitgesproken ;

3° om de strafbaarheid te beoordelen mag niet worden gesteund op een wetsbepaling die niet van kracht was op het ogenblik dat zij wordt toegepast ;

4° indien de straf op het ogenblik van de inbreuk verschilt met die bepaald op het ogenblik van de uitspraak, moet de lichtste van beide worden uitgesproken.

Eerste vereiste is dus dat het feit strafbaar was op het ogenblik dat het gepleegd werd en dit volgens de op dat ogenblik geldende strafwet. Dit betekent dat eiser het misdrijf van het onderhouden van een bijzit in de echtelijke woning moet hebben gepleegd, zoals het omschreven was door het intussen opgeheven artikel 389 van het Strafwetboek.

Terecht overweegt het hof van beroep dan ook dat het "behoort te onderzoeken of beklaagde zich plichtig heeft gemaakt aan onderhoud van bijzit, zoals destijds door artikel 389 van het Strafwetboek bepaald". En het stelt vervolgens vast dat in de telastgelegde feiten alle bestanddelen van het door deze bepaling omschreven misdrijf aanwezig zijn om ertoe te besluiten dat "beklaagde zich plichtig heeft gemaakt aan het misdrijf van onderhoud van bijzit".

Opdat de beklaagde voor dit misdrijf kan worden gestraft, is in de tweede plaats vereist dat het gepleegde feit nog strafbaar is op het ogenblik van de veroordeling.

Wanneer men zich aan de bewoordingen van de wet houdt, schijnt aan deze voorwaarde niet te zijn voldaan. Want artikel 389 van het Strafwetboek is opgeheven en in het gewijzigde artikel 387 is geen sprake meer van onderhoud van bijzit. Dit laatste artikel 387 stelt nochtans het overspel van de man strafbaar.

Overspel is, volgens rechtspraak en rechtsleer, de geslachtsomgang van een gehuwde persoon met een andere persoon dan de huwelijkspartner, terwijl het onderhouden van een bijzit is de *geregelde* geslachtsomgang van een gehuwd man met een andere vrouw dan zijn echtgenote<sup>1</sup>. Het onderhouden van een bijzit is dus onbestaanbaar zonder buitenechtelijke geslachtsomgang, d.i. overspel. Hoewel artikel 389 oud het woord "overspel" niet gebruikte, bestrafte het dus toch dat misdrijf, maar alleen op voorwaarde dat de man *geregeld* geslachtsomgang met een andere vrouw in de echtelijke woning had.

<sup>1</sup> Cass., 13 april 1959 (Arr. cass., 1959, blz. 616), 12 juni 1961 (Bull. en Pas., 1961, I, 1113) en 7 mei 1962 (*ibid.*, 1962, I, 998); DE WILDE, *Overspel en onderhoud van een bijzit*, A.P.R., nrs. 7 en 16; RIGAUX en TROUSSE, *Les crimes et les délits du Code pénal*, V, blz. 484.

Zonder dat daardoor de betekenis zou gewijzigd zijn, had men de vroegere artikelen 387 en 389 zo kunnen gesteld hebben: de echtgenoot die schuldig wordt bevonden aan overspel, wordt gestraft — zoals het gewijzigde artikel 387 nu luidt —; overspel van de man is echter alleen strafbaar, indien hij geregeld geslachtsomgang met zijn bijzit in de echtelijke woning heeft.

Wanneer de wet van 28 oktober 1974 dan deze laatste bepaling had opgeheven, zou het uit de tekst duidelijk gebleken zijn dat het strafbaar feit steeds overspel geweest is en in de toekomst nog blijft, maar dat alleen de bijkomende voorwaarden die de wet voorheen aan de strafbaarheid van het overspel van de man stelde, in de toekomst niet meer in aanmerking komen.

De draagwijdte van de door de wet van 28 oktober 1974 doorgevoerde wijziging is precies dezelfde. Alleen komt zij in de tekst minder tot uitdrukking, omdat het oorspronkelijke artikel 389 het begrip "geregelde geslachtsomgang" niet onder woorden heeft gebracht door een omschrijving waarin de term "overspel" gebruikt werd, maar door de term "onderhoud van bijzit" te gebruiken.

De wet van 28 oktober 1974 heeft de strafbaarheid van het overspel van de man dus in geen geval opgeheven. Zij bepaalt integendeel dat diens buitenechtelijke geslachtsomgang strafbaar blijft en zelfs strafbaar wordt, indien deze maar eenmaal en buiten de echtelijke woning plaatsheeft.

Het blijkt dan ook duidelijk dat eisers gedraging, m.n. zijn buitenechtelijke geslachtsomgang, die bewezen is doordat het arrest vaststelt dat hij een bijzit in de echtelijke woning heeft onderhouden, nog een strafbaar feit is na de wetswijziging van 1974.

Rijst dan vervolgens de vraag of eiser wegens zijn gedraging vóór de wetswijziging, na die wijziging nog kon worden veroordeeld en zo ja met toepassing van welke wetbepalingen.

Wanneer luidens artikel 2, lid 2, van het Strafwetboek, de minst zware straf moet worden toegepast, kan de overtreder a fortiori niet meer worden gestraft, wanneer het gepleegde feit niet meer strafbaar is op het ogenblik van de uitspraak, zoniet zou een zwaardere straf worden opgelegd dan die welke op het ogenblik van de veroordeling is bepaald<sup>2</sup>.

Maar deze regel vindt geen toepassing, wanneer het gepleegde feit zowel vóór als na de wetswijziging strafbaar is.

Welke zijn nu de gevolgen van de omstandigheid dat de voorwaarden van strafbaarheid gewijzigd zijn?

Bepaalt de wet dat het voorheen omschreven misdrijf in de toekomst maar strafbaar is, indien nog erbij komende voorwaarden vervuld zijn, dan kan de nieuwe wet niet toegepast worden op de telastlegging wegens overtreding van de vroegere wet. Want dan zou de nieuwe wet met terugwerkende kracht toegepast worden op een gedraging die niet strafbaar was toen zij verricht werd. Wanneer bijvoorbeeld de wet van 28 oktober 1974 geregelde geslachtsomgang van de vrouw met een andere man in de echtelijke woning zou gestraft hebben,

zou de vrouw niet kunnen worden veroordeeld wegens overspel gepleegd vóór de inwerkingtreding van die wet.

Anders is het, wanneer de vroegere wet een feit strafbaar stelde en daarnaast dat zelfde feit als een afzonderlijk, zwaarder misdrijf omschreef, indien het in bepaalde, verzwarende omstandigheden was gepleegd. Heft de wet alsdan de bepaling die de gedraging met de verzwarende omstandigheid omschreef, op, maar handhaaft zij de gedraging zonder verzwarende omstandigheid als misdrijf, dan blijft de overtreder van de opgeheven bepaling strafbaar wegens inbreuk op de gehandhaafde bepaling. Indien bijvoorbeeld artikel 397 van het Strafwetboek, dat vergiftiging straft, zou worden opgeheven, zou degene die vóór de opheffing dit misdrijf heeft gepleegd, nog wegens doodslag kunnen worden veroordeeld, omdat vergiftiging doodslag is en doodslag op het ogenblik van de feiten strafbaar was.

Hetzelfde zou gelden, indien artikel 387 oud reeds overspel van de man strafbaar had gesteld en artikel 389 het onderhouden van een bijzit in de echtelijke woning als een zwaarder misdrijf had omschreven. Na de opheffing van artikel 389, had de man die wegens inbreuk op dit artikel vervolgd werd, dan ongetwijfeld nog wegens overspel kunnen veroordeeld worden.

Geen enkele rechtsregel of rechtsbeginsel verzet zich ertegen dezelfde gedragslijn aan te nemen, wanneer de vroegere wet een feit alleen strafbaar stelde, zo het was gepleegd met bepaalde verzwarende omstandigheden of onder bepaalde bijkomende voorwaarden en de nieuwe wet die omstandigheden of voorwaarden niet meer in aanmerking neemt. Het voorheen gepleegde feit blijft dan onder de gelding van de nieuwe wet a fortiori strafbaar, aangezien dan niet meer vereist is dat de bijkomende omstandigheden, die voorheen noodzakelijk waren, voortaan nog aanwezig zijn.

Artikel 38, § 1, 1<sup>o</sup>, van het koninklijk besluit nr. 78 van 10 november 1967 straft bijvoorbeeld het *gewoonlijk* onwettig uitoefenen van de geneeskunde. Indien nu de wet voortaan één enkele daad van onwettige uitoefening reeds strafbaar zou stellen, zou degene die vóór de wetswijziging het gewoontemisdrijf zou gepleegd hebben, na de wetswijziging ongetwijfeld nog kunnen worden veroordeeld, omdat hij noodzakelijk de op dat ogenblik nog strafbare enkele daad van onwettige uitoefening zou gesteld hebben.

En hetzelfde geldt voor de man die vóór de inwerkingtreding van de wet van 28 oktober 1974 een bijzit in de echtelijke woning heeft onderhouden, omdat hij alsdan noodzakelijk overspel heeft gepleegd, dat op het ogenblik van de veroordeling nog strafbaar is.

Volledig geformuleerd betekent dit dus dat, nu artikel 389 oud van het Strafwetboek buitenechtelijke geslachtsomgang van de man alleen strafbaar stelde, indien hij geregelde omgang met zijn bijzit in de echtelijke woning had, en de wet van 28 oktober 1974 door de opheffing van dit artikel die bijkomende voorwaarden niet meer oplegt, maar door de wijziging van artikel 387 buitenechtelijke omgang als misdrijf handhaaft, die omgang gepleegd voor de wetswijziging en op dat ogenblik strafbaar omdat zij geregeld in de echtelijke woning plaats had, na de wetswijziging strafbaar blijft met de straffen die het gewijzigde artikel 387 op overspel stelt.

<sup>2</sup> Cass., 18 juni 1926 (*Bull. en Pas.*, 1926, I, 180) en 20 juni 1955 (*Arr. Cass.*, 1955, blz. 859).

Meer algemeen kan de regel als volgt worden geformuleerd : wanneer de vroegere wet een feit alleen onder bepaalde voorwaarden strafbaar stelt en de nieuwe wet die erbij komende voorwaarden weglaat maar de strafbaarheid van de gedraging zonder die voorwaarden handhaaft, blijft het feit dat vóór de wetswijziging gepleegd werd en onder de gelding van de oude wet strafbaar was, ook na de wetswijziging strafbaar.

Deze regel gaat minder ver dan die op grond waarvan uw rechtspraak heeft aangenomen dat de overtreding van een tijdelijke wetgeving na de opheffing ervan strafbaar blijft. Want in dit verband heeft het Hof overwogen dat artikel 2, lid 2, van het Strafwetboek op uitsluitend tijdelijke bepalingen niet toepasselijk is<sup>3</sup>. In onderhavig geval wordt de toepassing van artikel 2 niet uitgesloten, maar de geformuleerde regel is ermee niet in strijd, omdat de betugelde gedraging strafbaar blijft.

Nu kan de wetgever bij het opheffen van een strafbepaling natuurlijk van de voorgestelde regel afwijken, wanneer hij van oordeel is dat er vanaf de inwerking-treding van de nieuwe wet geen reden meer is om de zelfs daarvóór gepleegde overtreding van de opgeheven strafbepaling nog te sanctioneren.

Beslissingen over de toepassing van de strafwet in de tijd heeft u vaak gesteund op de al dan niet uitdrukkelijk te kennen gegeven bedoeling van de wetgever<sup>4</sup>.

In onderhavig geval is in de parlementaire voorbereiding van de wet van 28 oktober 1974 geen enkele aanwijzing te vinden die het vermoeden kan schragen dat de wetgever de voorheen gepleegde overtredingen niet meer heeft willen betugelen. En die bedoeling afleiden uit de opzet van de wet of op geen enkele uitdrukkelijke verklaring steunen, is toch wel bezwaarlijk, wanneer de wetgever tegelijkertijd met de opheffing van de ene bepaling beslist dat de voorheen slechts onder bepaalde voorwaarden gesanctioneerde gedraging voortaan strafbaar is zonder dat die bijkomende voorwaarden nog aanwezig moeten zijn. Wanneer het nieuwe artikel 387 elke buitenechtelijke geslachtsomgang van de man als misdrijf beschouwt, kan men toch moeilijk veronderstellen dat hij bestraffing van voorheen gepleegde, geregelde omgang in de echtelijke woning niet meer nodig zou achten. In de voorgestelde regel, die inhoudt dat de strafbaarheid van de voorheen omschreven gedraging voor de toekomst nog wordt verruimd, is het haast ondenkbaar rekening te houden met de mogelijkheid dat de wetgever de bedoeling zou hebben gehad de strafbaarheid van die gedraging op te heffen.

Blijft de gedraging na de wetswijziging strafbaar, dan dient ten slotte nog te worden onderzocht welke wet de rechter moet toepassen, de oude of de nieuwe.

Aangezien het feit strafbaar moet zijn op het ogenblik dat het werd gepleegd, moet te dien aanzien vanzelfsprekend de vroegere wet worden toegepast : de strafbaarheid van de gedraging moet dus vooreerst aan die wet — in casu artikel 389 oud — worden getoetst.

Maar het feit moet tevens nog strafbaar zijn op het

ogenblik van de veroordeling. Vastgesteld moet dus tevens worden dat de gedraging ook volgens de nieuwe wet nog strafbaar is.

Wat de strafbaarheid betreft, moet de rechter derhalve zowel de oude als de nieuwe wet in aanmerking nemen. Maar dat wil niet zeggen dat hij de beklaagde veroordeelt wegens overtreding van de nieuwe wet, m.a.w. dat hij deze met terugwerkende kracht toepast op een feit gepleegd vóór de inwerkingtreding van die wet. De veroordeling moet uitgesproken worden wegens overtreding van de op het ogenblik van het gepleegde feit omschreven misdrijf. Maar ter verantwoording van die veroordeling moet worden vastgesteld dat het feit nog strafbaar is op het ogenblik van de uitspraak. Van beide wetten wordt dus toepassing gemaakt op het ogenblik dat zij van kracht zijn, de ene op het ogenblik van het feit, de andere op het ogenblik van de veroordeling.

Wat nu ten slotte de op te leggen straf betreft, dient overeenkomstig artikel 2, lid 2, van het Strafwetboek de minst zware straf te worden toegepast, d.i. in casu die bepaald in de nieuwe wet.

Indien de rechter alle voornoemde regels in acht neemt, schendt hij geen van de in het middel ingeroepen bepalingen.

Zoals reeds werd gezegd, beslist het arrest dat eiser schuldig is aan het onderhouden van een bijzit in de echtelijke woning, zoals bepaald in artikel 389 oud op het ogenblik van de feiten.

Vervolgens overweegt het hof van beroep dat "alle bestanddelen van het misdrijf van overspel, zoals door artikel 387 van het Strafwetboek, gewijzigd door artikel 1 der wet van 28 oktober 1974, voorzien, tevens in zijnen hoofde verenigd zijn".

Hiermee wil het hof niet zeggen, zoals eiser in het tweede onderdeel van het middel aanvoert, dat hij veroordeeld wordt wegens overtreding van het nieuwe artikel 387, maar stelt het alleen vast dat de overtreding van artikel 389 oud nog strafbaar is op het ogenblik van de veroordeling krachtens het nieuwe artikel 387.

Deze redengeving is helemaal niet tegenstrijdig of dubbelzinnig, zoals in het derde onderdeel wordt betoogd.

Zij toont integendeel duidelijk aan hoe de toepasse-lijkheid van de oude en de nieuwe wet moet worden gecombineerd om eisers veroordeling te rechtvaardigen. En deze beslissing schendt evenmin de in het eerste en tweede onderdeel ingeroepen rechtsregels.

Het middel wordt derhalve tevergeefs voorgesteld.

Conclusie : verwerping.

### Arrest

Gelet op het bestreden arrest, op 13 januari 1975 door het Hof van beroep te Brussel gewezen ;

I. In zoverre de voorziening gericht is tegen de beslissing op de strafvordering :

Over het middel afgeleid uit de schending van de artikelen 7.1 van het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, onder-tekend te Rome op 4 november 1950 en goedgekeurd door de wet van 13 mei 1955, 9, 97 van de Grondwet, 2, 387 nieuw, 389 oud van het Strafwetboek, 1 en 2 van de wet van 28 oktober 1974 tot wijziging van de

<sup>3</sup> Cass., 9 mei 1960 (*Arr. Cass.*, 1960, blz. 805) en 20 februari 1961 (*Bull. en Pas.*, 1961, I, 662).

<sup>4</sup> Zie bijv. Cass., 24 januari 1966 (*Bull. en Pas.*, 1966, I, 664) en 30 november 1970 (*Arr. Cass.*, 1971, blz. 305).

artikelen 387, 388 en 389 van het Strafwetboek, van de artikelen 229 en 230 van het Burgerlijk Wetboek en van artikel 1269 van het Gerechtelijk Wetboek,

doordat het arrest, vaststellend dat eiser vervolgd werd wegens het onderhouden van een bijzit in de echtelijke woning tussen 2 oktober 1973 en 23 januari 1974, hem veroordeelt tot een geldboete van 50 frank en tot betaling van één frank schadevergoeding aan verweerster om de redenen dat weliswaar artikel 389 van het Strafwetboek door de wet van 28 oktober 1974 werd opgeheven, maar die wet nochtans het overspel door de echtgenoot gepleegd als misdrijf beschouwt en beteugelt; dat de nieuwe wet enerzijds de beteugeling van overspel van de man strenger heeft gemaakt door de continuïteit van de overspelige betrekkingen in de echtelijke woonst niet meer te vereisen en anderzijds de strafmaat op het overspel gemilderd heeft; dat derhalve ter beoordeling van het vroeger door eiser gepleegde feit de nieuwe mildere bepalingen moeten toegepast worden met uitsluiting van de strengere; dat vermits eiser zich plichtig heeft gemaakt aan onderhoud van bijzit, zoals destijds door artikel 389 van het Strafwetboek bepaald, zulks meteen het bewijs levert van het door de nieuwe wetgeving strafbaar gestelde overspel, waarop het arrest de nieuwe strafmaat toepast,

terwijl, eerste onderdeel, de wet van 28 oktober 1974, die het misdrijf van onderhoud van bijzit opgeheven heeft en die in werking getreden is op 9 december 1974, de strafbaarheid van dit misdrijf zowel voor het verleden als voor de toekomst opgeheven heeft daar het op grove wijze de gelijkheid van de Belgen voor de wet miskende, zodat eiser niet regelmatig door het op 13 januari 1975 uitgesproken arrest wegens dit misdrijf veroordeeld is geworden (schending van de artikelen 7, lid 1, van het verdrag van Rome, 9 van de Grondwet, 2 van de wet van 28 oktober 1974 en 2 van het Strafwetboek),

tweede onderdeel, het misdrijf van overspel in de door de betichting in aanmerking genomen periode van 2 oktober 1973 tot 23 januari 1974 ten laste van eiser niet bestond en het arrest ten onrechte aan dit lastens eiser nieuwe misdrijf terugwerkende kracht verleent; dat door vast te stellen dat eiser destijds onderhoud van bijzit heeft gepleegd en hem vervolgens te veroordelen met de straffen door de wet van 28 oktober 1974 voor overspel ingesteld, het arrest deze strafwet bij analogie met het opgeheven misdrijf van onderhoud van bijzit toepast "in malam partem" ten laste van eiser (schending van de artikelen 7.1 van het verdrag van Rome, 9 van de Grondwet, 2, 387 nieuw, 389 oud van het Strafwetboek, 1 en 2 van de wet van 28 oktober 1974),

derde onderdeel, het arrest enerzijds vaststelt dat de betichting van onderhoud van bijzit opgeheven werd, anderzijds echter beslist dat eiser zich toch aan dit nochtans opgeheven misdrijf schuldig heeft gemaakt om hem vervolgens wegens overspel, dat destijds niet strafbaar was, te bestraffen; dat dergelijke motieven dubbelzinnig en tegenstrijdig zijn daar zij een opgeheven misdrijf in al zijn bestanddelen in aanmerking nemen om vervolgens wegens één bestanddeel, dat toen het gepleegd werd niet strafbaar was, eiser te veroordelen (schending van artikel 97 van de Grondwet):

Wat het eerste onderdeel betreft:

Overwegende dat uit de wet van 28 oktober 1974 en

uit haar voorbereiding blijkt dat de wetgever enerzijds de strafbaarheid van de buitenechtelijke betrekkingen van de man volledig met die van de vrouw heeft willen gelijkstellen, terwijl onder het stelsel van het opgeheven artikel 389 van het Strafwetboek het strafbare karakter van het overspel van de man bovendien vereiste dat hij zijn bijzit in de echtelijke woning zou onderhouden hebben, en anderzijds de buitenechtelijke betrekkingen van beide echtgenoten met een gelijke maar lichtere straf heeft willen beteugelen;

Overwegende dat aldus de feiten omschreven als onderhoud van bijzit onder het stelsel van het opgeheven artikel 389, noodzakelijk overspel inhouden;

Dat de wet de strafbaarheid van het vóór haar inwerkingtreding gepleegde onderhoud van bijzit niet heeft opgeheven;

Dat het onderdeel van het middel naar recht faalt;

Wat het tweede onderdeel betreft:

Overwegende dat het arrest eiser veroordeelt, niet wegens overspel in de zin van de wet van 28 oktober 1974, maar wegens onderhoud van bijzit en op deze feiten de mildere straf van de nieuwe wet toepast; dat het aldus geen terugwerkende kracht aan laatstvermelde wet geeft en deze enkel toepast in de voor eiser meest gunstige bepalingen;

Dat het onderdeel van het middel niet kan worden aangenomen;

Wat het derde onderdeel betreft;

Overwegende dat uit het arrest duidelijk blijkt dat de feitenrechters beschouwen dat het misdrijf van onderhoud van bijzit enkel voor de toekomst werd opgeheven, dit is voor de feiten gepleegd na de inwerkingtreding van de wet van 28 oktober 1974; dat het eiser dan ook wegens dit misdrijf met de lichtere straf van die wet bestraft; dat zulks dubbelzinnig noch tegenstrijdig is;

Dat het onderdeel van het middel feitelijke grondslag mist;

En overwegende dat de substantiële of op straffe van nietigheid voorgeschreven rechtsvormen werden nageleefd en dat de beslissing overeenkomstig de wet is;

II. In zoverre de voorziening gericht is tegen de beslissing op de civielrechtelijke vordering van verweerster:

Overwegende dat eiser geen bijzonder middel aanvoert;

*Om die redenen,*

Verwerpt de voorziening;

Veroordeelt eiser in de kosten.

## RAAD VAN STATE

7e KAMER — 16 MAART 1975

Voorzitter: de h. Adriaens (rapporteur)

Staatsraden: de hh. Depondt en Vander Stichele

Auditeur: de h. Jacquemijn

Advocaat: mr. R. Ancot

Krotwoningen—Onbewoonbaarverklaring—Motive-ring.

*Onbewoonbaarverklaringen met het oog op de noodzakelijk geachte bescherming van de volksgezondheid zijn politimaatregelen die in de afweging van de tegengesteld gerichte belangen van de huurders der onbewoonbaar verklaarde woningen en van de volksgezondheid, de voorrang aan de bescherming van de volksgezondheid dienen te geven, zodat de huurders zonder uitstel en in elk geval binnen de bij die politimaatregel vastgestelde en dwingende termijn, die huizen moeten verlaten en er desnoods moeten worden uitgedreven.*

*Uit het feit dat de bestreden besluiten van de burgemeester zodanige maatregel niet bevelen, maar de huurders van de onbewoonbaar verklaarde woningen toestaan er te blijven wonen zolang het hun goeddunkt, moet worden afgeleid dat de betwiste woningen wel bewoonbaar zijn en geen gevaar voor de volksgezondheid opleveren. De bestreden besluiten missen derhalve feitelijke grondslag.*

Roelandts t/ Gemeente Meulebeke en Burgemeester  
Gemeente Meulebeke  
Arrest nr. 16.916

(...)

Overwegende dat het beroep strekt tot vernietiging van twee besluiten van 21 februari 1973 waarbij de burgemeester van de gemeente Meulebeke respectievelijk de eerste en de tweede genoemde woning onbewoonbaar verklaart en beveelt dat die huizen "na het vertrek van de huidige bewoners niet meer bewoond mogen worden ...";

Overwegende dat de gemeente Meulebeke als zodanig niet betrokken is geweest in de vaststelling van de bestreden besluiten en derhalve als tegenpartij buiten de zaak dient te worden gesteld;

Overwegende dat de burgemeester van Meulebeke bij brief van 9 februari 1973 het Gewestelijk Comité West-Vlaanderen bij het Nationaal Instituut voor de Huisvesting verzocht te onderzoeken of er "feitelijke motieven voorhanden zijn om tot de onbewoonbaarverklaring te besluiten" van de twee voornoemde woningen; dat de burgemeester in die brief verklaarde dat indien "het advies besluit dat de onbewoonbaarverklaring gegrond is, hij de nodige beslissingen zal nemen en laten uitvoeren"; dat een afgevaardigde van het voornoemde Instituut op 16 februari 1973 ter plaatse kwam en, in verband met het huis Markt nr. 20, tot het volgende algemeen besluit kwam: "Voorgevel scheurt weg — helt over — zolder onbetreedbaar, gevaar voor instorting gevel hoek Oostrozebekestraat. Uiteraard ongezond gebouw dat niet gezond gemaakt kan worden"; en, in verband met het huis Markt nr. 21, vaststelde dat geen toegang werd verleend, en tot het algemeen besluit kwam: "overhellende gevel — beplakte muren — barsten — slecht hout- en schrijnwerk. Uiteraard ongezond gebouw dat niet gezond gemaakt kan worden"; dat de secretaris van het voornoemde Gewestelijk Comité bij brief van 19 februari 1973 aan de burgemeester het volgende mededeelde: "De woning Markt 20 (café De Zwarte Leeuw) werd bezocht waarvan verslag in bijlage. Tot de woning Markt 21 (café De Concordia) werd geen toegang gegeven, hoewel de bewoners aanwezig waren. Beide woningen vertonen zeer erge ongezondheidsfactoren: — overhellende voorgevel waarbij het

gevaar voor instorting niet denkbeeldig is. De gevel van de woning nr. 20, hoek Oostrozebekestraat, scheurt weg en vormt een bestendig gevaar. Bovendien durven de bewoners de voorkamer op de verdieping niet meer betrekken en durven de uitmijterende zolder niet meer betreden; — algemene plaatbekleding, hoge vochtigheidsgraad; — primitieve uitrusting (collectief plank W.C. voor bewoners en verbruikers); — zeer slecht dak; — verbeterde verlichting en verluchting. Uit hogervermelde elementen is best af te leiden dat de ongezondverklaring en onbewoonbaarheidsverklaring ten zeerste gegrond lijkt";

Overwegende dat de twee bestreden besluiten berusten op dezelfde overweging dat de woningen zich bevinden "in een dergelijke staat dat met het oog op het vrijwaren van de openbare gezondheid, het bewonen ervan niet langer geduld kan worden"; dat de bestreden besluiten in hun artikel 1 respectievelijk het woonhuis Markt nr. 20 en het woonhuis Markt nr. 21 onbewoonbaar verklaren en in hun artikel 2 bepalen dat de bestreden woningen "na het vertrek van de huidige bewoners ... niet meer bewoond mogen worden ten welken titel ook";

Overwegende dat verzoekende partijen onder meer doen gelden dat de bestreden besluiten feitelijke grondslag missen;

Overwegende dat blijkens de bestreden besluiten de onbewoonbaarverklaringen werden vastgesteld met het oog op de noodzakelijk geachte bescherming van de volksgezondheid; dat zodanige onbewoonbaarverklaringen politimaatregelen zijn die in de afweging van de tegengesteld gerichte belangen van de huurders der onbewoonbaar verklaarde woningen en van de volksgezondheid, de voorrang aan de bescherming van de volksgezondheid dienen te geven zodat de huurders zonder uitstel en alleszins binnen bij die politimaatregel vastgestelde en dwingende termijn, die huizen moeten verlaten en desnoods moeten worden uitgedreven; dat de bestreden besluiten echter niet zodanige maatregel bevelen maar de huurders van de onbewoonbaar verklaarde woningen toelaten er te blijven wonen zolang het hun goeddunkt; dat reeds daaruit en onvermijdelijk moet worden afgeleid dat de bewiste huizen wel bewoonbaar zijn en geen gevaar voor de volksgezondheid opleveren; dat de bestreden besluiten derhalve feitelijke grondslag missen; dat het middel gegrond is;

Overwegende dat de burgemeester als orgaan van het gemeentebestuur is opgetreden en de gemeente dienvolgens voor de ook geldelijke gevolgen van dit optreden moet instaan.

(Volgt vernietiging)

NOOT—In dezelfde zin: Raad van State, 6 maart 1974, nrs. 16.280-16.282, Delvaux. Zie de noot onder R.v.St., 29 oktober 1975, nr. 17.251, *infra*.

## RAAD VAN STATE

7e KAMER — 29 OKTOBER 1975

Voorzitter: de h. Adriaens (rapporteur)

Staatsraden: de hh. Depondt en Vander Stichele

Auditeur: de h. Jacquemijn

Advocaat: mr. R. Smetryns

**Krotwoningen—Onbewoonbaarverklaring—Motive-  
ring.**

*Geen wets- of verordeningsbepaling verplicht de burgemeester in de aanhef van het besluit waarbij hij ter bescherming van de volksgezondheid en van de openbare veiligheid een woonhuis definitief onbewoonbaar verklaart, de feitelijke en concrete gegevens te vermelden waarop hij de onbewoonbaarverklaring baseert.*

*Om willekeur te vermijden en om de wettelijkheidscontrole van de Raad van State mogelijk te maken, is echter vereist dat de feitelijke en concrete gegevens waarop de onbewoonbaarverklaring steunt en waarvan de vaststelling noodzakelijkerwijze zodanig besluit moet voortgaan, in het administratief dossier genoteerd zijn.*

*In casu ontbreekt zodanige annotatie; de bestreden onbewoonbaarverklaring is derhalve onwettig.*

M.P. De Turck en cons. t/ Burgemeester  
Stad Geraardsbergen  
Arrest nr. 17.251

(...)

Overwegende dat het beroep strekt tot vernietiging van :

1° het besluit van 31 oktober 1974 waarbij de burgemeester van Geraardsbergen de woningen gelegen te Geraardsbergen, Edingsestraat nrs. 37, 41 en 45 onbewoonbaar verklaart met ingang van 1 november 1974 en de ontruiming ervan beveelt binnen zes maanden, (...)

Overwegende dat het sub 1° bestreden besluit overweegt wat volgt :

"Overwegende dat uit het verrichte onderzoek blijkt dat de hieronder geïdentificeerde gebouwen in een voor de openbare gezondheid gevaarlijke staat verkeren ;

"Overwegende dat het onmogelijk is de goederen door herstelling of verbouwing gezond te maken ;

"Gelet op artikel 50 van het decreet van 14 december 1789, betreffende de inrichting van de gemeenten ;

"Gelet op artikel 3 van titel XI van het decreet van 16-24 augustus 1790, betreffende de organisatie van het gerecht ;

"Gelet op artikelen 29 en 46 van titel I van het decreet van 19-22 juli 1971, betreffende de gemeentelijke politie ;

"Gelet op artikelen 90 en 94 van de gemeentewet van 30 maart 1836 ;

"Gelet op het ministerieel besluit van 23 september 1965, houdende ongezonder erkenning van de goederen ;

"Gelet op artikel 551 van het Strafwetboek" ;

Overwegende dat verzoekers onder meer doen gelden dat het bestreden besluit feitelijke grondslag mist en derhalve onwettig is, doordat de tegenpartij niet in staat blijkt een verslag voor te leggen nopens het onderzoek waarvan sprake in het bestreden besluit ;

Overwegende dat de tegenpartij daarop antwoordt dat "de feitelijke grondslag wordt vermeld in het motiverend gedeelte van het besluit", meer bepaald waar dit besluit stelt "... dat uit het verrichte onderzoek

blijkt dat de hieronder geïdentificeerde gebouwen in een voor de openbare gezondheid gevaarlijke staat verkeren" en "... dat het onmogelijk is de goederen door herstelling of verbouwing gezond te maken" ; dat de burgemeester verder antwoordt dat het onderzoek over de noodzakelijkheid van de bestreden maatregel ter plaatse door hemzelf werd verricht in aanwezigheid van twee afgevaardigden van het Ministerie van Volksgezondheid en van het Gezin, en dat "van dit onderzoek geen schriftelijk verslag opgemaakt werd (vermits) geen enkele wettekst of commentaar spreekt van de noodzakelijkheid van een dergelijk verslag" ; dat de burgemeester als volgt besluit : "Voormeld ministerie treedt mijn motivering bij vermits het in een brief van 15 januari 1975 zegt dat in het algemeen de vochtigheid van deze woningen gevaarlijk kan zijn voor de gezondheid van de bewoners en dat zelfs na uitvoering van normaal verantwoorde herstellingswerken deze huizen niet meer vatbaar zijn voor gezondmaking" ;

Overwegende dat de verzoekende partijen repliceren dat de burgemeester een verkeerde voorstelling van de zaak geeft ; dat zij in dit verband betogen dat nooit enig ambtelijk onderzoek voorafgaandelijk aan de vaststelling van het bestreden besluit heeft plaatsgevonden ; dat de burgemeester vergezeld van afgevaardigden van het Ministerie van Volksgezondheid op 13 januari 1975, dit is na de vaststelling van het bestreden besluit, ter plaatse is geweest maar nooit de huizen heeft bezocht, en dat zodanig en laattijdig onderzoek de onwettigheid van het genomen besluit niet ongedaan maakt ;

Overwegende dat geen wets- of verordeningsbepaling de burgemeester verplicht in de aanhef van het besluit waarbij hij ter bescherming van de volksgezondheid en van de openbare veiligheid een woonhuis definitief onbewoonbaar verklaart, de feitelijke en concrete gegevens te vermelden waarop hij de onbewoonbaarverklaring steunt ; dat het echter, om de willekeur te vermijden en om de wettelijkheidscontrole van de Raad van State mogelijk te maken, vereist is dat de feitelijke en concrete gegevens waarop de onbewoonbaarverklaring steunt en wier vaststelling noodzakelijkerwijze zodanig besluit moet voortgaan, in het administratief dossier van de zaak moeten genoteerd zijn ; dat ter zake zodanige annotatie aldaar ontbreekt ; dat derhalve de bestreden onbewoonbaarverklaring onwettig is ; dat het middel gegrond is ;

Overwegende dat de burgemeester als orgaan van het gemeentebestuur is opgetreden en de gemeente dienvolgens ook voor de geldelijke gevolgen van dit optreden moet instaan.

*(Volgt vernietiging)*

NOOT—Naar Belgisch administratief recht moet in beginsel een rechtshandeling van louter administratieve aard geen formele redengeving behelzen, al wordt deze onder omstandigheden toch gevegd door bijzondere wetgeving, of opgelegd door de Raad van State (zie, bv. Raad van State, 9 april 1974, nr. 16.358, Schiepers : de administratie kan in bepaalde en uitzonderlijke omstandigheden ertoe gehouden zijn, om het jurisdictioneel toezicht van de Raad van State mogelijk te maken, de gronden van haar beslissing kenbaar te maken, ook wanneer de wet haar die verplichting niet formeel oplegt).

De rechtshandeling moet evenwel door de motieven wor-

den gedragen, d.i. steunen op de wettelijk vereiste feitelijke grondslag, en dit moet blijken uit het administratief dossier.

T.a.v. de onbewoonbaarverklaring van krotwoningen komt deze vaste rechtspraak tot uiting o.m. in volgende arresten: 5 juni 1962, nr. 9429, Baetens; 29 maart 1963, nr. 9968, Bruart en Taxhet; 29 oktober 1963, nr. 10.229, Michielssens, *De Gemeente*, 1964, 128; 22 november 1963, nr. 10.281, Denis en cons.; 12 maart 1973, nr. 15.752, Isebaert; 11 mei 1973, nr. 15.873, Collard; 5 december 1973, nr. 16.145, Seghers en cons.; 6 maart 1974, nrs. 16.280 - 16.282, Delvaux; 8 oktober 1975, nr. 17.203, Claes.

Bij de beoordeling over de onbewoonbaarheid van een woning op grond van artikel 50 van het Decreet van 14 december 1789, artikel 3 van titel XI van het Decreet van 16-24 augustus 1790 en 90 van de Gemeentewet, beschikt de burgemeester over een ruime discretionaire bevoegdheid, binnen de perken van de bescherming van de volksgezondheid en van de openbare veiligheid.

De rechtspraak van de Raad van State evolueert naar een steeds strenger toezicht op de motieven, d.i. de wettelijk vereiste feitelijke grondslag van de beschikking.

In bovenstaand arrest was deze onbestaande, wat vanzelfsprekend tot de nietigverklaring van het besluit van de burgemeester leidt (in dezelfde zin o.m.: Raad van State, 12 maart 1973, nr. 15.752, Isebaert; 12 december 1973, nr. 16.161, N.V. Van Ginder en Co).

Eveneens worden vernietigd de besluiten die steunen "op een in algemene beoordelingen gestelde appreciatie van de toestand van de woning" (R.v.St., 10 januari 1975, nr. 16.815, G. Decroos; vgl. R.v.St., 5 juni 1962, nr. 9429, Baetens; 28 april 1966, nr. 11.777, Verbuere, en nr. 11.778, Durein; 22 december 1967, nr. 12.739, N.V. Brouwerij van Baasrode; 5 december 1973, nr. 16.145, Seghers en Cons.).

In het arrest Rijckaert en cons. wordt gezegd:

"Overwegende dat uit de feitelijke gegevens vermeld in het voornoemde verslag van de gezondheidsinspecteur — en die enkel de toestand waarin de woning zich bevond, beschreven — de burgemeester in redelijkheid niet heeft kunnen afleiden dat de betwiste woning niet meer vatbaar was voor verbetering; dat daarentegen het verslag van de gerechtelijke deskundige op goede gronden besluit dat het mogelijk is de betwiste woning opnieuw bewoonbaar te maken; dat het middel derhalve gegrond is"; (8 oktober 1975, arrest nr. 17.201).

Het arrest Buysse wijst de waarde van "gechiffreerde" beoordelingen als dusdanig af:

"Overwegende dat in de eerste plaats dient te worden nagegaan of de burgemeester op grond van de bevindingen vermeld in de verslagen opgemaakt door de dienst van de gezondheidsinspectie, in redelijkheid ertoe heeft kunnen besluiten dat de bestreden woningen definitief onbewoonbaar moeten worden verklaard; dat vermelde verslagen een reeks gechiffreerde beoordelingen bevatten maar geen concrete gegevens welke de toegekende cijfers verantwoorden en waaruit de burgemeester in redelijkheid heeft kunnen besluiten dat de bestreden woningen niet meer vatbaar voor verbeteringen zijn"; (8 oktober 1975, arrest nr. 17.202; in dezelfde zin: Raad van State, 19 december 1973, nr. 16.172, Paelinck; vgl. Raad van State, 13 oktober 1967, nr. 12.594, Pustjens: de gemeenteverheer, die de bewoonbaarheid van de huizen beoordeelt volgens een puntensysteem, mag een puntenstaat m.b.t. de constructieve bestanddelen en een puntenstaat m.b.t. het onderhoud opmaken en een minimum te behalen punten eisen voor elk van die twee rubrieken).

Zie ook Raad van State, 5 maart 1975, nr. 16.916, Roelands, in dit nummer; 6 maart 1974, nrs. 16.280-16.282, Delvaux: wanneer de burgemeester aan de huurders van de onbewoonbaar verklaarde woningen toestaat er te blijven wonen zonder enige termijnbeperking, blijkt hieruit alleen reeds dat deze woningen wel bewoonbaar zijn.

In dit verband moet de aandacht niet alleen op de motivering, maar ook op het beginsel "audi et alteram partem" worden gevestigd. Ook op dit vlak tendert de recente rechtspraak naar een ruimere bescherming van de eigenaar. Als bewijs van die verfijning vergelijkte men de inhoud van het arrest Huybrechts met het arrest Lobijn.

In het eerstgenoemd arrest oordeelt de Raad van State dat, ook al brengt een besluit tot onbewoonbaarverklaring van een woning de belangen van de eigenaar ernstig in ge-

vaar en mag hij daarom verwachten dat de overheid hem gelegenheid geeft voor zijn belangen op te komen vóór elke beslissing, niettemin geen wettelijke of reglementaire bepaling aan de overheid de verplichting oplegt om, alvorens een huis onbewoonbaar te verklaren, de eigenaar te verwittigen en hem uit te nodigen om hetzij bij het voorafgaand onderzoek aanwezig te zijn, hetzij opmerkingen te maken. Het gaat immers om een politimaatregel die, behoudens bewijs van het tegendeel, een urgent karakter heeft en derhalve met een voorafgaand contradictoir onderzoek meestal niet verenigbaar is (27 november 1972, nr. 15.581, Huybrechts).

Het arrest Lobijn lijkt een ruimere opvatting van de hoorplicht te huldigen:

"Hoewel de burgemeester, optredend in toepassing van artikel 50 van het Decreet van 14 december 1789, van artikel 3 van titel XI van het Decreet van 16/24 augustus 1790, van de artikelen 29 en 46 van titel I van het Decreet van 19/22 juli 1791 en van artikel 90 van de Gemeentewet, door geen wettelijke bepaling verplicht is om, alvorens een woning onbewoonbaar te verklaren en te doen ontruimen, de feitelijke gegevens waarop hij zijn beslissing zal doen steunen, ter kennis van degenen te brengen wier belangen door zodanige maatregel grotelijks en onherroepelijk kunnen worden geschaad, is het echter duidelijk dat, overeenkomstig de eisen van behoorlijk bestuur, de burgemeester zijn besluit tot onbewoonbaarverklaring en tot ontruiming van de woning zorgvuldig moet voorbereiden, te meer daar hij zijn besluit doorgaans vormt niet op de grondslag van bevindingen die hij persoonlijk ter plaatse heeft gedaan, maar wel op de grondslag van bevindingen die hem langs bestuurlijke weg worden medegedeeld. Een behoorlijk bestuur vereist ter zake dan ook dat de betrokkenen in de gelegenheid worden gesteld hun mening te kennen te geven ten opzichte van de concrete feiten die de burgemeester voornemens is in aanmerking te nemen voor de onbewoonbaarverklaring en de ontruiming van de woning tenzij deze kennelijk een onmiddellijke bedreiging voor de volksgezondheid of voor de openbare veiligheid is en het derhalve noodzakelijk is het besluit tot onbewoonbaarverklaring en tot ontruiming onmiddellijk in werking te doen treden.

"Wanneer het besluit beveelt de woning binnen zes maanden te ontruimen, bestaat de mogelijkheid om de concrete gegevens waarop het steunt ter kennis van de eigenaar te brengen en deze toe te laten zijn mening daarover te doen kennen" (30 januari 1974, nr. 16.217, Lobijn).

De onbewoonbaarverklaring van woningen is een ingrijpende maatregel. De discretionaire bevoegdheid van de burgemeester is terzake zeer ruim. Het risico dat deze bevoegdheid niet steeds correct wordt aangewend, bv. om het bedrag van eventuele onteigeningsvergoedingen op artificiële wijze te drukken, is niet denkbeeldig.

In een rechtsstaat vergt een ruime discretionaire bevoegdheid van de overheid als tegengewicht ruime waarborgen om de rechten en belangen van de burgers tegen mogelijke misbruiken van overheidsgezag te verzekeren. De Raad van State heeft dit zeer goed begrepen. De recente evolutie in de rechtspraak m.b.t. de onbewoonbaarverklaring van krotwoningen draagt op positieve wijze bij tot een betere rechtsbescherming.

L.P.S.

## ARBEIDSHOF TE ANTWERPEN AFDELING HASSELT

3e KAMER — 22 OKTOBER 1975

Voorzitter: de h. P. Romain

Eerste advocaat-generaal: de h. J. Ponet

Advocaten: mrs. J. Molenaers en A. Byvoet

Arbeidsongeval—Blijvende arbeidsongeschiktheid—Herziening—Economische toestand—Evaluatie van economische factoren—Causaal verband.

*Een vordering tot herziening moet steunen op een vergering die haar oorzaak vindt in het arbeidsongeval. Als ze gebaseerd is op een verslechtering van de arbeidsmarkt, kan de herziening slechts worden toegekend indien er een meer dan evenredige verzwakking is van het concurrentievermogen van het slachtoffer.*

O.M. t/ T. en De Luikse Verzekeringen

Overwegende dat het principaal en het incidenteel beroep regelmatig zijn naar tijd en vorm ;

Overwegende dat Tits Albert, arbeider te Sint-Truiden, op 10 mei 1967 door een arbeidsongeval getroffen werd ; dat het Arbeidshof te Luik, afdeling Hasselt, bij arrest van 19 mei 1972, voor de bepaling van de hem toekomende jaarlijkse vergoeding een bestendige arbeidsongeschiktheid van 25 % in aanmerking nam ; dat betrokkene op 1 maart 1974 voor de Arbeidsrechtbank te Hasselt een vordering tot herziening instelde, die hij op een achteruitgang van de economische toestand fundeert ; dat hij betoogde dat hieruit een zodanige verzwaring van de economische weerslag van zijn letsels, dit is zijn arbeidsongeschiktheid, zou voortvloeien, dat deze laatste 100 % zou bedragen ; dat aldus een belangrijk principieel probleem werd opgeworpen, hetgeen het openbaar ministerie ertoe aanzette het advies van professor J. Viaene, medeauteur van een studie over "De evaluatie van de economische arbeidsongeschiktheid bij werknemers" in te winnen ; dat professor Viaene, in zijn schrijven van 9 mei 1974 de opvatting uitdrukte dat de eis tot herziening van de arbeidsongeschiktheidsgraad wegens verandering in de toestand van de arbeidsmarkt gerechtvaardigd is ; dat de arbeidsrechtbank zich bij vonnis van 4 februari 1975 bij deze stelling aansloot ; dat zij evenwel preciseerde dat, daar het om de beoordeling van een bestendige arbeidsongeschiktheid gaat, niet naar de conjuncturele schommelingen van de arbeidsmarkt doch naar de structurele trends moet worden gezocht ; dat zij partijen opdroeg, bij wijze van heropening van het debat, de nodige inlichtingen te verstrekken om de gestelde principes in concreto uit te werken ;

Overwegende dat het openbaar ministerie tegen dit vonnis beroep aantekende met de motivering dat de evoluties van de arbeidsmarkt geen oorzakelijk verband met het arbeidsongeval vertonen ; dat immers ook valide arbeiders hun tewerkstellingskansen naar gelang van de economische toestand zien stijgen of dalen ; dat men alleen tot een herbepaling van de ongeschiktheidsgraad zou mogen overgaan wanneer ons economisch bestel een zodanige essentiële wijziging zou doormaken dat de eerste raming zinloos geworden zou zijn ; dat een mutatie van die aard niet wordt aangetoond en ook niet voorhanden is ;

Overwegende dat de verzekeringsmaatschappij "De Luikse Verzekering" een incidenteel beroep instelde waarin zij eveneens op de afwezigheid van een causaliteit tussen het arbeidsongeval en de ingeroepen verzwakking van de arbeidsmarkt wees en derhalve tot de ongegrondheid van de eis tot herziening van de invaliditeitsgraad besloot ;

1) *Betreffende de bevoegdheid van het openbaar ministerie*

Overwegende dat Albert Tits betoogt dat het open-

baar ministerie niet over de mogelijkheid beschikt om inzake arbeidsongevallen hoger beroep aan te tekenen ;

Overwegende dat artikel 138, lid 2, van het Gerechtelijk Wetboek het openbaar ministerie toestaat op te treden wanneer de openbare orde geraakt wordt door een toestand die niet behouden mag worden ; dat zulk een stand van zaken aanwezig is wanneer het geschil niet slechts de toepassing van enigerlei bepaling van een wet van openbare orde betreft, doch, zoals in casu, de structuur zelf van de maatschappelijke zekerheid raakt ; dat het er immers om gaat, te weten of de arbeidsongevallenvergoeding door de evoluties van de arbeidsmarkt positief of negatief beïnvloed wordt, dan wel of de door een arbeidsongeval getroffen hier met de andere werknemers een risico gemeen heeft dat onder de arbeidsvoorziening ressorteert ; dat deze vraag, niet alleen door haar principieel karakter doch ook door de grote feitelijke draagwijdte die zij kan krijgen, het particulier belang overtreft ; dat het openbaar ministerie derhalve met reden laat gelden dat de aangelegenheid zwaarwichtig genoeg is om zijn tussenkomst te wettigen ;

Overwegende dat de ontvankelijkheid van het principaal beroep ook die van het incidenteel beroep met zich brengt ;

## 2) *Ten gronde*

Overwegende dat het vonnis a quo terecht vaststelt dat de arbeidsongeschiktheid van een door een arbeidsongeval getroffen werknemer niet alleen door de aard van zijn letsels maar ook door de economische toestand bepaald wordt, en bijgevolg in functie van beide factoren kan evolueren ; dat hieruit echter niet volgt dat elke weerslag van een verslechtering in de arbeidsmarkt ten laste van de arbeidsongevallenverzekering dient te worden gelegd ; dat een vordering tot herziening inderdaad moet steunen op een vergering die haar oorzaak in het arbeidsongeval vindt ; dat de evoluties van de economie hieraan niet beantwoorden doch uit algemene oorzaken voortspuiten, die ook het concurrentievermogen van de valide werknemers beïnvloeden ;

Overwegende evenwel dat het mogelijk is dat het concurrentievermogen van een door een arbeidsongeval getroffen werknemer meer dan evenredig door de achteruitgang van de arbeidsmarkt aangetast wordt ; dat deze abnormale schade weliswaar een dubbele oorsprong heeft, nl. het arbeidsongeval en een andere factor ; dat echter ter zake van de arbeidsongevallenvergoeding wordt aangenomen dat de getroffen een aanspraak kan doen gelden wanneer het ongeval in de gemengde oorzakelijkheid aanwezig is ;

Overwegende dat het bestreden vonnis met reden statueert dat, waar het om de evaluatie van een bestendige ongeschiktheid gaat, niet de toevallige doch de structurele wijzigingen van de arbeidsmarkt in aanmerking genomen dienen te worden ;

Overwegende dat het dus aangewezen voorkomt dat de eerste rechter het begonnen onderzoek met de bovenvermelde precisering op het gebied van oorzakelijk verband voortzet ;

*Op die gronden,*

Het Hof,

Gehoord het openbaar ministerie, vertegenwoordigd door de heer J. Ponet, eerste advocaat-generaal, in zijn gedeeltelijk gelijkluidend mondeling advies ter zitting van 24 september 1975 ;

Na over de zaak te hebben beraadslaagd ; Rechtdoende op tegenspraak ;

Ontvangt het principaal en het incidenteel beroep ; Verklaart beide gedeeltelijk gegrond ; Zegt dat de verbetering tot herziening, steunend op een verslechtering van de arbeidsmarkt, slechts toegekend kan worden indien de getroffen een structurele evolutie aantoonde die, ten gevolge van zijn arbeidsongeval, een meer dan evenredige verzwakking van zijn concurrentievermogen met zich brengt ; Bekrachtigt voor het overige het bestreden vonnis ; verwijst de zaak, met toepassing van artikel 1068, lid 2, van het Gerechtelijk Wetboek, voor verdere behandeling naar de eerste rechter terug.

Legt de kosten van beroep, bij toepassing van artikel 68 van de Arbeidsongevallenwet van 10 april 1971, ten laste van de verzekeringsinstelling.

NOOT—1. In een commentaar onder het bestreden vonnis van de Arbeidsrechtbank te Hasselt van 4 februari 1975 (R.W., 1975-76, 241-246), waarbij het principe aanvaard werd dat de herziening van de arbeidsongeschiktheid mogelijk was wegens een belangrijke wijziging in de arbeidsmarkt, vroeg ik me af of deze visie het ook al kon halen voor het arbeidshof. Het is op zichzelf verheugend deze vraag nu positief te kunnen beantwoorden. In zijn arrest van 22 oktober 1975 bevestigt het arbeidshof inderdaad deze uitspraak, doch met één belangrijke reserve : de vordering tot herziening kan slechts worden toegewezen indien er een meer dan evenredige (in vergelijking met de andere werknemers) aantasting is van het concurrentievermogen van het slachtoffer.

2. Laten we eerst onderstrepen dat het hof akkoord gaat met het principe zelf : herziening van de arbeidsongeschiktheid is mogelijk wanneer de economische situatie verandert. Deze beslissing gaat er terecht van uit dat arbeidsongeschiktheid een relatie uitdrukt van de mens en zijn arbeid en dat bijgevolg niet alleen een wijziging in de letsels, maar ook een wijziging in de arbeidsmarkt de graad van arbeidsongeschiktheid kan veranderen.

Deze visie stoelt op een juist — en door de rechtspraak al te weinig toegepast — principe dat de "sociale" arbeidsmarkt en het "individuele" slachtoffer onmogelijk los kunnen worden gezien van elkaar. Het is inderdaad zinloos economisch waardeverlies (met andere woorden loonverlies) te willen meten zonder rekening te houden met de plaats waar economische waarden ontstaan, nl. de markt. Wie het sociale feit van de markt wegneemt kan niet meer zinvol over enige nutswaarde spreken. Wie de arbeidsmarkt rond de werknemer wegdenkt heeft niet meer het recht over loonverlies en arbeidsongeschiktheid te spreken.

Deze consequentie van het feit dat de mens niet alleen een individu, maar ook een sociaal wezen is, niet zo maar een "meetbaar" lichaam, maar iemand die samen-met-de-andere werkt, kan niet genoeg worden onderlijnd. Het wordt meer dan tijd dat dit ook in ons recht zijn weerslag vindt. De huidige rechtspraak hanteert praktisch uitsluitend — onbewust ? — het Cartesiaanse mensbeeld, waar de mens (in casu het slachtoffer) geïsoleerd wordt van de wereld rondom hem. Dit arrest breekt welbewust met deze negentiende-eeuwse opvatting en verricht op dit punt — nadat ook het vonnis dat had gedaan — baanbrekend werk.

3. Het arrest maakt echter een belangrijke reserve op het aanvaarde principe : het beslist dat de herziening slechts toegekend kan worden indien de causaliteitsband met het arbeidsongeval behouden blijft. Aangezien op dit punt beide uitspraken verschillend zijn gaan we even dieper in op deze causaliteitsproblematiek.

De vragen rond de causaliteit zijn van essentieel belang in elke sector die zich bezighoudt met het vergoeden van lichamelijke schade. Om volgens een bepaalde wetgeving vergoedbaar te zijn moet de schade inderdaad het gevolg zijn van een arbeidsongeval, een beroepsziekte, een ziekte,

een handicap, enz. Vele causaliteitsvragen zijn dus het resultaat van de juridische versnippering van de arbeidsongeschiktheidsproblematiek.

4. Het lag wel voor de hand dat het openbaar ministerie en de verzekeringsmaatschappij juist op dit punt de eerste uitspraak zouden betwisten. Wanneer herziening wordt gevraagd wegens verandering in de letsels, moeten deze veroorzaakt blijven door het arbeidsongeval. Waarom zou het dan ook niet zo zijn wanneer herziening wordt gevraagd wegens wijzigingen op de arbeidsmarkt ? Beiden stellen dat er geen oorzakelijk verband was tussen het ongeval en de veranderde situatie van de arbeidsmarkt, en dat er dus geen reden was om de arbeidsongeschiktheid van het slachtoffer te herzien. Zulke stellingname getuigt van een verkeerd inzicht in de arbeidsongeschiktheidsproblematiek en in de causaliteitsvragen. Er moet immers inzake arbeidsongevallen één oorzakelijk verband bestaan tussen het ongeval en de arbeidsmarkt, maar wél tussen het ongeval en de schade, in casu de schade die zich op de arbeidsmarkt realiseert : de arbeidsongeschiktheid. Elke arbeidsongeschiktheid is een vermindering van het verdienvermogen ten gevolge van letsels die ontstaan door een arbeidsongeval. In de oorzakelijkheids-cascade "ongeval — letsel — loonverlies" is de arbeidsmarkt als dusdanig geen schakel, maar wel een onmisbaar element in het berekenen van de schade. Uit dit alles volgt dat niet een verandering van de letsels of een wijziging van de arbeidsmarkt, maar enkel de verbetering of verslechtering van het verdienvermogen een directe grond tot herziening kan zijn. Daaruit volgt evenzeer dat er geen causaal verband hoeft te bestaan tussen ongeval en arbeidsmarkt. Dergelijke causaliteit kunnen wij ons, eerlijk gezegd, zelfs niet voorstellen ! (wel omgekeerd : bepaalde situaties op de arbeidsmarkt kunnen ongevallen veroorzaken).

5. Keren wij nog even terug naar de definitie van arbeidsongeschiktheid : het is het verschil tussen het basisloon en het loon dat het slachtoffer normaal nog zal kunnen verdienen. Het basisloon is een (min of meer) vaststaand gegeven. Het toekomstige, hypothetische loon is onder meer afhankelijk van de situatie op de arbeidsmarkt. Dit betekent dat elke wijziging op de arbeidsmarkt, die een wijziging op het verdienvermogen van het slachtoffer tot gevolg heeft, invloed heeft op de schadebegroting !

6. Wij kunnen ons afvragen wat het arbeidshof ertoe aangezet heeft een correctie op de uitspraak van de arbeidsrechtbank aan te brengen, aangezien het hof met het principe zelf akkoord ging. Wij menen de motivering ervan rechtstreeks uit het arrest te kunnen aflezen. Aan de grondslag ervan ligt de overweging dat niet "elke weerslag van de verslechtering in de arbeidsmarkt ten laste van de arbeidsongevallenverzekering dient te worden gelegd". Hieruit lezen we de schrik af van de verzekeraar tegen gevolgen van lichamelijke schade, af te glijden naar een soort werkloosheidsverzekering. Deze schrik heeft er altijd een beetje ingezet. Elk stelsel van arbeidsongeschiktheidsverzekering heeft voortdurend zijn best gedaan om de economische risico's te scheiden van de fysiologische risico's. Reeds bij het opstellen van de eerste sociale verzekeringswetten (ten tijde van Bismarck !) werd daarover uitdrukkelijk van gedachten gewisseld.

Het is echter duidelijk dat hier slechts een vals probleem wordt gesteld. Het is toch steeds de bedoeling geweest elke arbeidsongeschiktheidswetgeving om aan de slachtoffers een loonvervangend inkomen te geven ? M.a.w. om de economische schade die het gevolg was van fysieke letsels te vergoeden ? Het is niet omdat de oorzaken uit de onderscheiden verzekeringssectoren verschillend zijn (nl. arbeidsongeval, ziekte, werkloosheid, handicap...) dat ze belangrijker worden dan het verzekeringsobject zelf, nl. het loonverlies.

7. In mijn commentaar bij het vonnis van de arbeidsrechtbank wees ik erop dat velen zich wellicht de vraag zouden stellen of men daarmee geen gevaarlijke weg is ingeslagen waarvan men de uitkomst niet kent. Dit arrest is voor een gedeelte een bewijs van dit gevoel van onbehagen : het grijpt naar de causaliteit als noodrem.

Nu iedereen (opnieuw) aanvaardt dat arbeidsongeschiktheid een economisch begrip is, en dat dit arrest enorme perspectieven opent om aan dit begrip zijn ware inhoud te geven, is het de vraag of men er ook alle consequenties wil van aannemen.

Josse Van Steenberge  
U.I.A.

ARRONDISSEMENTSRECHTBANK TE GENT

10 NOVEMBER 1975

Voorzitter : de h. Sabbe

Rechters : de hh. Van Hove en De Craeye

Procureur des Konings : de h. Van Wymersch

**Bevoegdheid—Faillissement—Art. 574, 2°, Ger.W.—1. Wet van 24 maart 1975—Interpretatieve wet—2. Aangifte van schuldvordering—Loon—Betwistingen—Respectieve bevoegdheid van de arbeidsrechtbank en de rechtbank van koophandel.**

1. De Wet van 24 maart 1975 waarbij het huidige art. 574, 2°, Ger.W. wordt ingevoerd, dient op grond van art. 7 Ger.W. te worden toegepast in alle zaken waarin het rechtspunt niet definitief beslecht is op het tijdstip dat die wet bindend werd, daar ze een uitleggingswet is, nu ze niets anders doet dan de oplossing van de rechtsleer en de rechtspraak onder de Wet van 25 maart 1876 en het oude art. 574, 2°, Ger.W. te bekrachtigen door de bewoordingen, gebruikt door de commentatoren om de draagwijdte van de tekst te bepalen, over te nemen en de interpretatie van het Hof van Cassatie te ontkennen.

2. Als na faillietverklaring van een werkgever bij de aangifte van een schuldvordering van een werknemer wegens achterstallig loon betwistingen rijzen, behoort het geschil betreffende de vaststelling van het voorwerp en het bedrag van een deel van de schuldvordering tot de bevoegdheid van de arbeidsrechtbank en is de rechtbank van koophandel bevoegd om uitspraak te doen over het aanvaarden van de schuldvordering in het passief van het faillissement.

Roels t/ mr. Hanssens q.q.

Gezien de stukken, inzonderheid de voor eensluidend verklaarde uitgifte van het vonnis van 5 september 1975 van de Rechtbank van Koophandel te Gent, eerste kamer, houdende van ambwege verwijzing van de zaak naar de arrondissementsrechtbank;

Overwegende dat de eiser bij de rechtbank van koophandel in het faillissement P. Smeesters, P.V.B.A. Asvalto en P.V.B.A. Kwik een schuldvordering heeft ingebracht van 17.512 frank wegens achterstallig loon en bijhorigheden; dat de verweerder q.q. enkel de opnemingsaanvaardt van 12.058 frank in het bevoorrecht passief van het faillissement en van 360 frank (reiskosten en mobiliteitspremie) + 66 frank (kledijvergoeding) = 426 frank in het gewoon passief;

Overwegende dat het huidige art. 574, 2°, van het Gerechtelijk Wetboek, ingevoerd door de Wet van 24 maart 1975, bepaalt dat de rechtbank van koophandel kennis neemt van de geschillen rechtstreeks ontstaan uit het faillissement, het akkoord en de opschorting van betaling overeenkomstig de voorschriften van het Wetboek van Koophandel en van de Wetten op het Gerechtelijk Ak-

koord, gecoördineerd op 25 september 1946, en waarvan de gegevens voor de oplossing zich bevinden in het bijzonder recht dat het stelsel van het faillissement, het akkoord en de opschorting van betaling beheerst;

Overwegende dat het onderhavige geschil enerzijds de vaststelling van het voorwerp en het bedrag van een deel van de schuldvordering betreft en, anderzijds, de aanvaarding van deze schuldvordering in het passief van het faillissement;

Overwegende dat er geen twijfel bestaat nopens de bevoegdheid van de rechtbank van koophandel om te statueren over de aanvaarding van de schuldvordering in het passief van het faillissement;

Overwegende dat echter de vaststelling van het voorwerp en het bedrag van een deel van de schuldvordering geen geschil is rechtstreeks ontstaan uit het faillissement of waarvan de gegevens voor de oplossing zich bevinden in het bijzonder recht dat het stelsel van het faillissement beheerst; dat het gaat over een geschil tussen een werkgever en een werknemer inzake arbeidsovereenkomst en betreffende de werkgeversverplichtingen opgelegd door de wetgeving inzake sociale zekerheid (artt. 578 en 580 Ger.W.); dat dergelijke geschillen behoren tot de bevoegdheid van de arbeidsrechtbank;

Overwegende dat de rechtbank van koophandel dus voor de oplossing van het geschil nopens het voorwerp en het bedrag van de schuldvordering terecht haar onbevoegdheid heeft overwogen op grond van het huidige art. 574, 2°, ingevoerd in het Gerechtelijk Wetboek door de Wet van 24 maart 1975;

Overwegende dat deze wet op grond van art. 7 van het Gerechtelijk Wetboek door de rechter dient te worden toegepast in alle zaken waarin het rechtspunt niet definitief berecht is op het tijdstip dat die wet bindend werd — zoals in casu — omdat het een uitleggingswet is, nu ze niets anders doet dan de oplossing van de rechtsleer en de rechtspraak onder de Wet van 25 maart 1876 en het oude artikel 574, 2°, van het Gerechtelijk Wetboek te bekrachtigen door de bewoordingen over te nemen gebruikt door de commentatoren om de draagwijdte van deze beschikking te bepalen (A. Kohl, "La fin d'une controverse", J.T., 1975, 439; Kh. Brussel, 19 juni 1975, J.T., 1975, 575, met noot van A. Kohl; Kh. Brussel, 8 september 1975, onuitgegeven; Kh. Kortrijk, 26 juni 1975, onuitgegeven; anders: Kh. Gent, 3e kamer, 24 juni 1975, R.W., 1975-76, 247; Kh. Oudenaarde, 10 juni 1975, R.W., 1975-76, 246) en de interpretatie van het Hof van Cassatie te ontkennen (Cloquet, *Les Nouvelles*, IV, tweede uitgave, 1975, nr. 2672);

Overwegende dat, nu de wetgever de uitleggende waarde van de besproken wet niet uitdrukkelijk vermeldt, deze waarde gevonden wordt in de natuur van de wet zelf en nl.: 1° door het feit dat ze genomen wordt in verband met een onzekere en gecontroleerde vraag en 2° doordat zij een oplossing geeft in de bewoordingen van de controverse, een oplossing die had kunnen worden geconsacreerd door de rechtspraak en die geen onbetwistbare innovatie uitmaakt (Noot van R.P. onder Cass., 13 november 1944, J.T., 1945, 88: "Il existe des lois d'interprétation 'par nature' qui se caractérisent 1° par le fait qu'elle intervient sur une question incertaine ou controversée; 2° en ce qu'elle donne une solution dans les termes de la controverse, une solution

qui aurait pu être consacrée par la jurisprudence, qui ne comporte pas une innovation indiscutable". Zie vooral Roubier, *Des conflits de loi dans le temps*, deel I, nrs. 59, 60 en 61; Lewalle, *Contribution à l'étude de l'application des actes administratifs dans le temps*, Collection scientifique de la faculté de droit, nr. 37, Luik, 1975, p. 170, geciteerd door Kohl in *J.T.*, 1975, 439 (ter perse); controverse vóór en na het cassatiearrest van 3 mei 1973, in Cloquet, *Novelles*, IV, tweede editie, 1975, nrs. 2666 tot 2672);

Overwegende dat voor de erkenning en de toepassing van een van natuur uitleggende wet er geen rekening gehouden dient te worden met de beschouwingen en verklaringen van de voorafgaande verslagen (Cass., 13 november 1944, *J.T.*, 1945, 87: "Attendu que l'A.L. du 1 mai 1944 ayant la valeur d'une loi interprétative, doit, *quelles que soient les considérations du rapport qui le précède*, être appliqué par le pouvoir judiciaire alors même que la disposition légale interprétative n'a été promulguée que pendant l'instance en cassation"; Roubier, *op. cit.*; Lewalle, *op. cit.*);

Overwegende dat de besproken wet ongetwijfeld de hierboven vermelde criteria vertoont en een van natuur uitleggende wet is; dat de vraag gecontroverseerd is (zie Cloquet, *op. et loc. cit.*); dat de wet een oplossing geeft in de bewoordingen van de controverse (A. Kohl, *op. cit.*: "De bewoordingen van de commentators om de draagwijdte van de wet te bepalen werden overgenomen"; verslag Bourgeois, Kamer van Volksvertegenwoordigers, buitengewone zitting 1974, 68 - nr. 3: "De commissie was eenparig van oordeel dat het passend is terug te keren naar de vroegere interpretatie door rechtsleer en rechtspraak van artikel 574, 2°, van het Gerechtelijk Wetboek, in de zin van een beperking van de bevoegdheid van de consulaire rechtbanken tot de betwistingen die rechtstreeks uit het faillissement volgen en waarvan de gegevens voor de oplossing zich bevinden in het bijzonder recht dat het stelsel van het faillissement beheerst"; dat tenslotte de oplossing had kunnen worden geconsacreerd door de rechtspraak en geen onbetwiste innovatie huldigt, m.a.w. geen nieuwe bevoegdheidsregel met zich brengt;

#### *Om die redenen, de Arrondissementsrechtbank,*

Gelet op artt. 2, 37 en 41 van de Wet van 15 juni 1935,

Gehoord in openbare terechtzitting de heer Van Wydersch, procureur des Konings in zijn eensluidend advies,

Verwijst de zaak voor zoveel ze de vaststelling van het voorwerp en het bedrag van de schuldvordering voor mobiliteitspremie en reiskosten betreft naar de Arbeidsrechtbank te Gent en voor zoveel ze de aanvaarding van de schuldvordering in het passief betreft naar de Rechtbank van Koophandel te Gent.

NOOT—De procureur-generaal bij het hof van beroep heeft tegen bovenstaande beslissing geen cassatieberoep aangekend.

Zie B. VAN DE WALLE DE GHELCKE en J. STEENBERGEN, "Bevoegdheid van de rechtbank van koophandel inzake faillissement: de Wet van 24 maart 1975 tot wijziging van artikel 574, 2°, Ger.W.", *R.W.*, 1975-76, 939.

## RECHTBANK VAN KOOPHANDEL TE ANTWERPEN

7e KAMER — 5 APRIL 1974

Voorzitter : de h. H. Donckers

Advocaten : mrs. J. Van den Heuvel, I. Clinck en P. Wildiers loco A. Meeûs

**Cheque—Aan order van een bank met verzoek de rekening van een cliënt van de bank te crediteren en het bedrag ervan als een voorschot op voor rekening van de cliënt te innen bedragen te beschouwen—Geen inning van deze bedragen mogelijk—Afwezigheid van oorzaak—Herroeping.**

*Als agent van B had A opdracht de vrachten te innen van de zeetransporten die met een door B gehuurd schip zouden worden verricht. Bij brief deed A een op zijn bank getrokken cheque aan de bank van B toekomen met verzoek de cheque als een voorschot op de te innen vrachten te beschouwen en de rekening van B met het bedrag van de cheque te crediteren. Daar B de scheepshuur niet betaalde, weigerde de eigenaar van het schip de lading, met als gevolg dat A geen vrachten kon innen.*

*De aan de bank van B toegestuurde cheque en de begeleidende brief, die zonder enig voorbehoud werden aanvaard, dienen als een geheel te worden beschouwd.*

*De cheque was aan order van de bank van B, maar met opdracht zijn rekening te crediteren, zodat de bank als houdster van de cheque voor rekening van B moet worden beschouwd en geen eigen recht op het bedrag ervan kan doen gelden.*

*Daar A buiten zijn wil om de vrachten niet kon innen en de cheque als een voorschot op die vrachten was bedoeld, was de opdracht die hij aan zijn bank gaf en de verbintenis die hij t.o.v. de houder van de cheque aanging door de cheque uit te schrijven, zonder oorzaak.*

*Derhalve heeft A terecht de gegeven opdracht en de aangegane verbintenis herroepen.*

N.V. W.H. Newman & Son t/ N.V. Bank van Parijs en van de Nederlanden, N.V. Europese Overzeebank en N.V. naar Liechtensteins recht World Shipping and Navigation

Overwegende dat de eis strekt tot het horen bevelen dat eerste gedaagde de cheque nr. 230.315 door aanlegster op 2e gedaagde aan order van 1e gedaagde op 21 januari 1969 getrokken onmiddellijk aan aanlegster moet teruggeven; 1e gedaagde zich minstens verbod te horen opleggen deze cheque nog aan te bieden of te laten aanbieden voor inkassering of over te dragen; te horen zeggen voor recht dat het bedrag van 500.000 fr. in hoofdsom, vermeerderd met de interesten zich bevindend op de gezamenlijke rekening nr. 50/2237 bij tweede gedaagde onmiddellijk aan aanlegster dient uitbetaald te worden; in ondergeschikte orde, voor het geval zou worden aangenomen dat 1e gedaagde een verworven recht op betaling van de cheque heeft, deze te horen veroordelen tot terugbetaling aan aanlegster van het aldus ontvangen bedrag van 500.000 fr.; 1e gedaagde zich tevens te horen veroordelen om aan aanlegster de ver-

goedende, minstens de moratoire interesten op het bedrag van 500.000 fr. vanaf 24 januari 1969, alsmede de gerechtelijke interesten en de kosten te betalen; het tussen te komen vonnis gemeen te horen verklaren aan 2e en 3e gedaagde;

Overwegende dat aanlegster bij schrijven van 21 januari 1969 een door haar op dezelfde datum uitgeschreven cheque nr. 230.315 ten belope van 500.000 fr. aan 1e gedaagde deed geworden; dat deze cheque getrokken werd op 2e gedaagde, de bank van aanlegster, en aan order van 1e gedaagde, de bank van 3e gedaagde, voor rekening van deze laatste;

dat in het begeleidend schrijven van 21 januari 1969 aanlegster 1e gedaagde verzocht de cheque als een voorschot te beschouwen op de vrachten die zij voor rekening van haar opdrachtgeefster, 3e gedaagde, zou innen op inladingen per ss. "Archon Cherubin" en de rekening van 3e gedaagde met het bedrag van 500.000 fr. te crediteren;

dat dit schrijven met de erbij gevoegde cheque zonder enig voorbehoud door 1e gedaagde aanvaard werd;

Overwegende evenwel dat de eigenaars van het ss. "Archon Cherubin", die dit schip aan 3e gedaagde verhuurden, weigerden de lading te vervoeren ingevolge de niet-betaling door 3e gedaagde van de verschuldigde scheepshuur; dat zij aldus opdracht gaven hetgeen reeds geladen was terug uit te laden en de ladingsverrichtingen stop te zetten;

dat dit tot gevolg had dat geen vrachten door aanlegster konden worden geïnd en deze op 22 januari 1969 aan 1e gedaagde het volgende mededeelde: "As the loading of the vessel has since been stopped and that furthermore the Master refused to us the authority to sign the Bs/L, we will momentarily not be able to cash the freight on the goods which are on board and therefore, we have requested our Bankers not to pay the cheque of 500.000 frs. on presentation by you";

dat de cheque op 22 januari 1969 bij de Verrekenkamer te Antwerpen aangeboden niet betaald werd; dat 1e gedaagde op 24 januari 1969 protest tegen aanlegster liet opstellen;

dat aanlegster bij exploit van 24 januari 1969 tot dagvaarding in kort geding overging ten einde 1e gedaagde te horen bevelen haar de litigieuze cheque onmiddellijk terug te geven en in ondergeschikte orde een sekwester te horen aanstellen die de cheque in ontvangst zal nemen en bewaren voor rekening van wie het behoort;

dat hierop ingevolge gemeenschappelijk akkoord tussen partijen een bedrag van 500.000 fr. door aanlegster op een gezamenlijke termijnrekening bij de Europese Overzeebank gestort werd, dit in afwachting van een gerechtelijke beslissing;

Overwegende dat de cheque die door aanlegster aan order van 1e gedaagde uitgeschreven werd en het begeleidend schrijven van 21 januari 1969 van aanlegster aan 1e gedaagde als één geheel beschouwd dienen te worden;

dat uit beide stukken blijkt dat partijen de cheque als een betaalmiddel beschouwden voor vrachten die aanlegster als agente voor rekening van haar opdrachtgeefster, 3e gedaagde, zou ontvangen en het bedrag waarvoor de cheque uitgeschreven werd als een voorschot op deze nog te ontvangen vrachten;

dat 1e gedaagde hierbij slechts als bankier van 3e gedaagde optrad — reden waarom de cheque aan haar order werd uitgeschreven — met opdracht de rekening welke 3e gedaagde bij haar bezat voor het bedrag van 500.000 fr. te crediteren;

dat 1e gedaagde aldus geen eigen recht op laatst vermeld bedrag had doen gelden en als houdster van de cheque voor rekening van 3e gedaagde dient te worden beschouwd;

dat hieraan geen afbreuk gedaan wordt door het feit dat aanlegster de cheque in opdracht, by order) van 3e gedaagde aan 1e gedaagde overmaakte;

Overwegende dat anderzijds de opdracht die aanlegster aan 2e gedaagde gaf en de verbintenis die zij t.o.v. de houdster aanging door op 21 januari 1969 de cheque uit te schrijven zonder oorzaak was, minstens op een vermeende oorzaak berustte;

dat om de hierboven uiteengezette redenen aanlegster buiten haar wil om de vrachten niet kon innen en partijen de cheque precies als een voorschot op deze vrachten beschouwden;

dat aldus de oorzaak waarom aanlegster de kwestieuze opdracht gaf en verbintenis aanging onbestaande, minstens vermeend was;

Overwegende dat de cheque een opdracht is gegeven door de trekker aan de betrokkene om een bepaald bedrag op zicht aan de houder van de cheque te betalen, en een verbintenis in hoofde van de trekker alsmede in hoofde van de gebeurlijke endossanten en avalgevers tot gevolg heeft om — zo de cheque niet door de betrokkene gehonoreerd wordt — het bedrag waarvoor de cheque uitgeschreven werd aan de houder ervan te betalen, doch dat tot bestaanbaarheid van de aldus gegeven opdracht en ontstane verbintenis al de vereisten vervuld dienen te zijn die door de wet ter zake van overeenkomsten gesteld zijn in verband met de toestemming, het voorwerp en de oorzaak;

dat aldus de opdracht gegeven in een cheque en de verbintenis voortvloeiende uit een cheque die hetzij zonder oorzaak, hetzij wegens een vermeende of een ongeoorloofde oorzaak werd getrokken, onbestaande is;

Overwegende dat aanlegster dan ook terecht de door haar gegeven opdracht en aangegane verbintenis heeft herroepen;

dat, aangezien het bedrag van 500.000 fr. op een gezamenlijke rekening door aanlegster werd gestort, dit bedrag vermeerderd met de bankinteresten, dan ook ten gunste van aanlegster vrijgegeven dient te worden;

dat wat de door aanlegster gevorderde verwijls- en gerechtelijke interesten betreft, deze dienen te worden toegekend vanaf 24 januari 1969, datum waarop aanlegster bij exploit van gerechtsdeurwaarder Schnaphauf 1e gedaagde voor de Heer Voorzitter van deze Rechtbank, zitting houdend in kort geding, dagvaardde ten einde haar te horen bevelen de cheque onmiddellijk terug te geven;

Overwegende dat om bovenvermelde redenen de door 1e gedaagde bij conclusie ingestelde tegenvordering strekkende tot het horen vrijgeven in haar voordeel van de som van 500.000 fr., verhoogd met de rente, ongegrond dient te worden verklaard;

(...)

## RECHTSPRAAK IN KORT BESTEK

Hof van Cassatie (2e Kamer), 14 oktober 1975

*Bevoegdheid—Strafvordering—Hof van beroep—Art. 479 Sv.—Rechter in sociale zaken—Misdaad of wanbedrijf buiten zijn ambt gepleegd.*

Eiser tot cassatie, rechter in sociale zaken, beweert dat hij overeenkomstig art. 479 Sv. voor de tegen hem ingestelde vervolging wegens buiten zijn ambt gepleegde valsheid in geschrifte rechtstreeks voor het hof van beroep had moeten worden gedagvaard en dat het bestreden arrest (Hof Brussel, afd. Antwerpen, 26 juni 1974) dat artikel geschonden heeft.

"Overwegende dat de rechtspleging van bijzondere aard door de artikelen 479 tot en met 482 van het Wetboek van Strafvordering voorgeschreven voor de vervolging en het onderzoek tegen bepaalde categorieën personen, onder wie rechters, die ervan beschuldigd worden buiten hun ambt een misdaad of een wanbedrijf te hebben gepleegd, slechts toepassing vindt wanneer het gaat om een van de ambtenaren van de hoedanigheid als vermeld in eerstgenoemde wettelijke bepaling;

"Dat de rechters in sociale zaken zodanige ambtenaren niet zijn;

"Dat het middel naar recht faalt."

(Voorzitter: de h. Wauters—Raadsheer-rapporteur: de h. Châtel—Advocaat-generaal: de h. Lenaerts—Advocaat: de h. Houtekier—In de zaak: V. t/ P.V.B.A. B.).

Zie voor een griffier van het Rekenhof Cass., 17 februari 1975, R.W., 1975-76, 185.

Hof Brussel (5e Kamer), 5 november 1975

*Hoger beroep — Tegen verscheidene beweerde schuldenaars gerichte eis tot betaling van een geldsom—Tegenover één gedaagde ongegrond verklaard —Onsplitsbaar geschil.*

*Het probleem*

Geïntimeerde (Alice van den Bogaert) heeft de erfgenamen van A. Penne, en bovendien een zekere Ludovica S. gedagvaard tot betaling van een bedrag van 35.000 fr., "voorgesloten voor aankoop van een kleurentelevisietoestel aan wijlen A. Penne". De eerste rechter heeft de tegen de erfgenamen ingestelde vordering gegrond verklaard en de vordering tegen Ludovica S. afgewezen. De erfgenamen hebben tegen dit vonnis hoger beroep ingesteld, maar hebben het niet tegen Ludovica S. gericht. Geïntimeerde werpt de nietontvankelijkheid op, bewegend dat het geschil onsplitsbaar is.

Aannemend dat het bedrag alleen maar verschuldigd kan zijn ofwel door de erfgenamen ofwel door Ludovica S., kan men zeggen: indien in hoger beroep zou worden beslist dat de erfgenamen het bedrag niet schuldig zijn, dan zouden er twee tegenstrijdige beslissingen zijn, te weten een arrest dat de eis tegen de erfgenamen afwijst en een vonnis dat de eis tegen Ludovica S. ongegrond verklaart. Geïntimeerde zou derhalve haar schuldvordering op niemand meer kunnen verhalen.

*Het arrest*

Om overeenkomstig art. 31 Ger.W. te beslissen dat de gezamenlijke tenuitvoerlegging van de onderscheiden beslissingen materieel onmogelijk zou zijn, oordeelt het hof:

"Overwegende dat uit deze beslissing blijkt dat het belang van laatstgenoemde (Ludovica S.) in strijd is met dat van appellanten;

"Overwegende bovendien dat deze tegenstrijdigheid van belangen oprijst in een geding als onsplitsbaar in de zin van artikel 31 van het Gerechtelijk Wetboek te bestempelen;

"Overwegende immers dat, ingeval het tussen te komen arrest de gegrondheid van de eis andersom zou beoordelen,

de uitvoering van de twee ter zake bestaande en onderling verschillende beslissingen materieel onmogelijk zou blijken; dat inderdaad het vonnis niet zou kunnen worden uitgevoerd tegenover appellanten, daar het arrest ze buiten zake zou hebben gesteld, en het arrest niet tegenover Ludovica S., daar ze in aanleg van hoger beroep geen partij is (cf. Van Reepinghen, *Verslag over de gerechtelijke hervorming*, I, blz. 55-57 en blz. 417 e.v.; Fettweis, *Droit judiciaire privé*, I, nr. 73, en Hof Brussel, 30 september 1969, *Pas.*, 1969, II, 253);

"Overwegende derhalve dat het hoger beroep naar luid van artikel 1053 van het Gerechtelijk Wetboek tevens had dienen te worden gericht tegen Ludovica S.; dat, bij gebreke vanwege appellanten aan dit voorschrift te voldoen, het eruit door geïntimeerde geput middel van nietontvankelijkheid gegrond voorkomt."

(Voorzitter: de h. Paës—Raadsheer: de hh. Wauters en Deviaene—Advocaten: mrs. Verreydt loco Van den Heuvel, Peeters loco Dewachter en Rooman loco Hoschet—In de zaak: Penne e.a. t/ Van den Bogaert).

Arbrb. Tongeren, 23 september 1975

*Taalgebruik in gerechtszaken—Dagvaarding—Rekeninguittrek in het Duits—Integrerend deel—Zelfs ambtshalve uit te spreken nietigheid.*

De rechtbank verklaart om de volgende redenen een dagvaarding nietig:

"Overwegende dat de dagvaarding, die in algemene termen betaling eist van de bijdragen verschuldigd krachtens het statuut der zelfstandigen, voor de samenstelling van het gevorderde bedrag verwijst naar een gedetailleerd rekeninguittrek op een duitstalig formulier uitsluitend in de Duitse taal gesteld;

"Overwegende dat voor de rechtbanken van het arrondissement Tongeren de inleidende akten van rechtspleging slechts geldig zijn indien ze in de Nederlandse taal gesteld zijn; dat meertalige akten nietig zijn;

"Overwegende dat als tweetalig wordt beschouwd de dagvaarding waarvan een passus die er een integrerend deel van uitmaakt, in een andere taal is gesteld, zoals het rekeninguittrek in kwestie (L. Lindemans, *Taalgebruik in gerechtszaken*, A.P.R., 1973, nr. 76, met de geciteerde rechtspraak);

"Overwegende dat het nakomen van de taalwet in gerechtszaken van openbare orde is en dat de nietigheid van de procesakten ambtshalve door de rechter dient te worden uitgesproken, zelfs als geen der partijen erom vraagt."

Voorzitter: de h. J. Michiels—In de zaak: Integrity t/ Colen).

## EUROPEES RECHT

Weekoverzicht van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen

(Week 8 - 12 december 1975)

*I. Arresten*

Zaak 64/75

Procureur général bij het Cour d'Appel te Lyon/H.M. en J.C.C. Institut national des Appellations d'origine (Parijs) en Direction générale des Impôts du Département du Rhône. (9.12.75)

Na het Cour d'Appel te Bordeaux en dat te Aix-en-Provence heeft thans het Cour d'Appel te Lyon zich tot het Hof gewend met een vraag betreffende de uitlegging van de gemeenschapsverordeningen tot vaststelling van de com-

munaitaire analysemethoden welke in de wijnsector van toepassing zijn.

De vraag rees in een strafgeding tegen een wijnbouwer en een wijnhandelaar die er van werden verdacht dat zij zich schuldig hadden gemaakt aan ongeoorloofde verrijking van bepaalde hoeveelheden rode wijn en deze ten verkoop hadden aangeboden onder de benaming "Beaujolais Villages". Ook hier ging het om de vraag of de controle- en analysemaatregelen welke in Frankrijk worden gebruikt (methode bij 100°) en het rechtsvermoeden van een verhoogd alcoholgehalte, gebaseerd op de verhouding alcohol/droog extract (zie zaken 89/74 en 18-19/75 — bordeauxwijnen — Weekoverzicht no. 15/75) moeten worden beschouwd als controlemaatregelen welke vallen binnen de bevoegdheid van de nationale overheid of als analytische normen die onverenigbaar kunnen zijn met de gemeenschapsregeling ter zake.

Het Hof van Justitie bevestigde zijn jurisprudentie op dit stuk en verklaarde voor recht dat de gemeenschapsverordeningen moeten worden uitgelegd in die zin dat een Lid-Staat bij de huidige stand van het gemeenschapsrecht als nationale controlemaatregel gebruik kan maken van een rechtsvermoeden van een verhoogd alcoholgehalte, gebaseerd op de verhouding alcohol/droog extract en vastgesteld met de methode bij 100°, mits dit vermoeden weerlegbaar is en dusdanig wordt toegepast dat wijnen afkomstig uit andere landen daardoor niet rechtens of feitelijk worden benadeeld.

#### Zaak 57/75

Plaquevent/Caisse primaire d'assurance-maladie du Havre en Directeur régional de la Sécurité sociale te Rouen. (9.12.75)

Het Franse Cour de Cassation heeft het Hof van Justitie een vraag voorgelegd betreffende de uitlegging van verordening no. 3 inzake de sociale zekerheid van migrerende werknemers.

Deze vraag rees in het kader van een geschil betreffende de berekening door het bevoegde Franse orgaan van het invaliditeitspensioen van een Frans onderdaan die eerst van 1 december 1931 tot 30 september 1944 in Frankrijk en vervolgens van 1 oktober 1944 tot 12 december 1952 in de Bondsrepubliek Duitsland had gewerkt.

Het Hof van Justitie antwoordde dat, wanneer ter verkrijging van het recht op invaliditeitspensioen door een verzekerde die achtereenvolgens onderworpen is geweest aan de wetgeving van twee Lid-Staten die in één der Lid-Staten vervulde verzekeringstijdvakken in aanmerking moeten worden genomen omdat de verzekerde in de andere Lid-Staat niet voldoet aan de voorwaarden voor toekenning van dat recht, en volgens de wetgeving van laatstgenoemde Lid-Staat bij de berekening van de uitkeringen moet worden uitgegaan van een gemiddeld loon of een gemiddelde bijdrage, ongeacht de duur van de werkzaamheid, pro rata berekening moet plaatsvinden na samentelling van alle verzekeringstijdvakken.

#### Zaak 53/75

Belgische Staat/Vanderstraelen (prej. zaak) (10.12.75)

Met het oog op de toepassing van de posten 18.06 B en 21.07 C van het gemeenschappelijk douanetarief vallen onder de term "consumptie-ijs" produkten die in hoofdzaak worden gekenmerkt doordat zij smelten bij een temperatuur van circa 0°. Deze term kan niet worden toegepast op produkten met een vetgehalte van meer dan 15 %. Het Hof heeft zich in zijn arrest opgeworpen als verdediger van de consument. De feiten die meebrachten dat het Hof zich moest verdiepen in de samenstelling van consumptie-ijs waren de volgende. Produkten afkomstig uit derde landen werden in België ingevoerd onder dekking van een invoer-

certificaat voor consumptie-ijs, vallende onder tariefpost 18.06 B. Bij analyse bleek dit produkt te zijn samengesteld uit 14 % water, 66 % vetstof en 20 % saccharose. Deze samenstelling vertoonde bij een temperatuur van 20° C en na een periode van 24 uur geen spoor van vermenging, en smolt evenmin bij een temperatuur van 0° C.

Het geschil vloeide voort uit het feit dat het gemeenschappelijk douanetarief geen nadere aanduiding bevatte omtrent de samenstelling van consumptie-ijs doch dat elementen van groot nut voor het Hof kunnen worden geput uit een verordening van de Raad waarin een redelijke samenstelling voor dit produkt wordt vermeld. Voor de produktie van 100 kg consumptie-ijs met een vetgehalte op basis van 7-9 % dat zich bij 0° vermengt, zijn 35 kg melkpoeder en 20 kg. suiker nodig.

#### Gevoegde zaken 95-98/74, 15 en 100/75

Union nationale des Coopératives agricoles de Céréales; Société coopérative de la Haute Normandie; Société de Commerce, de stockage et d'études de l'Ouest européen; Compagnie Continentale France; Compagnie Algérienne de Meunerie; Comptoir commercial André & Cie./Commissie en Raad (10.12.75)

Deze gedingen komen voort uit een verandering in de wijze van berekenen der compenserende bedragen in de periode april - jui 1973. Verzoeksters hadden vóór de wijziging overeenkomsten voor de export van graan naar derde landen gesloten en deze nadien ten uitvoer gelegd.

In de zes beroepen wordt gevraagd de Commissie te veroordelen tot betaling van verschillende bedragen ter vergoeding van de schade die verzoeksters hebben geleden als gevolg van de toepassing van de nieuwe wijze van berekenen der compenserende bedragen. Het Hof verwierp de beroepen en verwees de verzoeksters in de kosten van het geding. Verzoeksters beweerden dat toepassing van de nieuwe wijze van berekenen der compenserende bedragen op eerder aangegane exportverrichtingen inbreuk maakte op de rechten die zij hadden verworven door de toekenning van exportfaciliteiten met prefixatie van het bedrag der uitvoerrestitutie.

Het Hof overwoog dat geen enkele bepaling van bedoelde verordening de exporteurs een recht op instandhouding van een bepaalde wijze van berekenen toekent. Verzoeksters stelden voorts dat de toepassing der nieuwe wijze van berekenen inbreuk maakte op hun gerechtvaardigd vertrouwen in de instandhouding van het oude stelsel. Het Hof herinnert hier aan de doelstelling en de ontwikkeling van het stelsel van compenserende bedragen. De monetair ontwikkeling in 1971 werd gekenmerkt door het verlaten van de internationale regeling betreffende de fluctuatiemarges der wisselkoersen, hetgeen voor de Raad aanleiding was over te gaan tot een stelsel dat de Lid-Staten in staat stelde compenserende bedragen te hebben bij invoer en toe te kennen bij de uitvoer, zulks zowel in het handelsverkeer met de andere Lid-Staten als met derde landen. Dit stelsel had ten doel de weerslag op te vangen van de monetair maatregelen op de prijzen van een aantal basislandbouwprodukten waarvoor interventieprijzen waren voorzien, om zodoende verlegging van de handelsstromen te voorkomen. Het Hof wees op het voorlopig karakter van het stelsel van compenserende bedragen en op de verplichting van de gemeenschapsinstellingen dit stelsel te wijzigen telkens wanneer dit noodzakelijk is ter uitoefening van de hun opgedragen taak.

#### II. Conclusies

#### Zaak 40/75

Proquits Bertrand/Commissie

Schadevergoeding (Italiaanse steun aan griesmeelfabrikanten).

Advocaat-generaal: G. Reischl.

Zaak 60/75

Russo/A.I.M.A.

Verzoek van de Pretore te Bovina om een prejudiciële beslissing inzake de uitlegging van verordening no. 120/67 van de Raad houdende een gemeenschappelijke ordening der markten in de sector granen. (P.B. 1967, blz. 2269).

Advocaat-generaal: G. Reischl.

### III. Mondelinge behandeling

Zaak 87/75

Conceria Bresciani/Ammin. delle Finanze

Verzoek van de Rechtbank te Genua om een prejudiciële beslissing inzake de verenigbaarheid van heffingen wegens gezondheidskeuring bij de invoer van onbewerkte runderhuiden met artikel 13 E.E.G.-Verdrag en artikel 2 van het Verdrag van Jaende.

Zaak 93/75

Adlerblum/Caisse nationale d'assurance

Verzoek van de Commission de première instance du contentieux de la sécurité sociale et de la mutualité sociale agricole de Paris om een prejudiciële beslissing inzake de beschikking van 13 juli 1962 van het Land Nordrhein-Westfalen (Bondsrepubliek Duitsland) overeenkomstig artikel 195 van de Duitse wet van 29 juni 1956 (verhoging ouderdomspensioenen t.b.v. ten laste komende echtgenoot).

Alvorens op Kerstreces te gaan (19 december 1975 - 12 januari 1976) heeft het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen op 16 december 1975 uitspraak gedaan in de "suikerzaken".

In dit arrest (alleen de rechtsoverwegingen beslaan ongeveer 200 blz.) heeft het Hof een beschikking der Commissie ten dele nietig verklaard en voor het overige de in die beschikking (no. COM (72) 1600 van 2 januari 1973) aan de suikermaatschappijen opgelegde geldboeten aanzienlijk verlaagd.

De nietigverklaring betrof:

- (1) - artikel 1 van de beschikking, lid 1, sub 1 en 4 (vaststelling van verschillende inbreuken op artikel 85, lid 1, op de Italiaanse en Zuidduitse markt);
- lid 1, sub 2, voor zover aldaar een onderling afgestemde feitelijke gedraging van Pfeifer & Langen, Suiker Unie en Centrale Suiker Maatschappij ter afscherming van de Nederlandse markt is vastgesteld;
- lid 2, sub 2 (vaststelling van een inbreuk op artikel 86 op de Nederlandse markt, daarin bestaande dat de Nederlandse fabrikanten de importeurs aldaar economisch onder druk zouden hebben gezet);
- lid 2, sub 3, voor zover aldaar is vastgesteld dat Südzucker-Verkaufs-GmbH een inbreuk heeft begaan door haar tussenhandelaren te beletten suiker van andere herkomst weder te verkopen;
- (2) - artikel 2 van de beschikking — waarin aan betrokkenen gelast is onmiddellijk een einde aan de vastgestelde inbreuken te maken — voor zover betreffende inbreuken of elementen van inbreuken welke door het Hof niet bewezen zijn geacht;
- (3) - artikel 3 van de beschikking, voor zover daarin geldboeten zijn opgelegd aan Emiliana (100.000 r.e.), Volano (100.000 r.e.), S.A.D.A.M. (100.000 r.e.), Süddeutsche Zucker-AG (700.000 r.e.), Cavarzere (200.000 r.e.), Industria degli Zuccheri (300.000 r.e.) en Eri-

dania (1.00.000 r.e.), zijn de ten aanzien van deze maatschappijen geen inbreuken bewezen geacht.

De geldboeten welke in artikel 3 der beschikking aan de andere verzoeksters zijn opgelegd zijn verlaagd:

voor Suiker Unie van 800.000 rekeneenheden ofwel 2.896.000 gulden tot 200.000 rekeneenheden ofwel 724.000 gulden, voor Générale Sucrière van 400.000 r.e. ofwel 2.221.676 Franse F. tot 80.000 r.e. ofwel 444.335,20 Franse F., voor Centrale Suiker Maatschappij van 600.000 r.e. ofwel 2.172.000 gulden tot 150.000 r.e. ofwel 543.000 gulden, voor Say van 500.000 r.e. ofwel 2.777.095 Franse F. tot 80.000 r.e. ofwel 444.335,20 Franse F., voor Béghin van 700.000 r.e. ofwel 3.887.933 Franse F. tot 100.000 r.e. ofwel 555.419 Franse F., voor Raffinerie tirlémontoise van 1.500.000 r.e. ofwel 75.000.000 Belg. F. tot 600.000 r.e. ofwel 30.000.000 Belg. F., voor Sucres et Denrées van 1.000.000 r.e. ofwel 5.554.190 Franse F. tot 100.000 r.e. ofwel 555.419 Franse F., voor Südzucker Verkaufs-GmbH van 200.000 r.e. ofwel 732.000 D. Mark tot 40.000 r.e. ofwel 146.400 D. Mark, voor Pfeifer & Langen van 800.000 r.e. ofwel 2.928.000 D. Mark tot 240.000 r.e. ofwel 878.400 D. Mark.

Het Hof van Justitie heeft met betrekking tot ieder der betrokken ondernemingen uitvoerige overwegingen gewijd aan de te hunnen aanzien bewezen geachte grieven, c.q. die grieven in het arrest ter zijde gesteld. Voorts heeft het Hof belangrijke overwegingen gewijd aan de redenen waarom het gemeend heeft de boeten te moeten verlagen, redenen welke met de bijzonderheden van de gemeenschappelijke ordening van de suikermarkt verband hielden.

Volgens die ordening stelt iedere Lid-Staat op grondslag van een hem toegewezen basishoeveelheid voor ieder op zijn grondgebied gelegen fabriek of suikerproducerende onderneming een basisquotum en een maximumquotum vast. Voor zover er meer dan dit basisquotum, doch minder dan het maximumquotum wordt geproduceerd, wordt er door de Lid-Staten ten laste van de fabrikant een productieheffing toegepast. De hoeveelheid suiker welke het maximumquotum te boven gaat kan op de binnenlandse markt niet worden afgezet.

Daardoor verschilt deze ordening ten duidelijkste van de marktordeningen in de andere sectoren.

Het Hof overwoog:

"Dat vaststaat dat voormeld stelsel van nationale quota, dat een geleidelijke verlegging van de productie naar gebieden die zich in bijzondere mate voor de bietenteelt lenen alsook een belangrijke uitbreiding der productie heeft belet, ook de hoeveelheden die de producenten op de gemeenschappelijke markt kunnen afzetten heeft beperkt (no. 16)...

"Dat die beperking, in samenhang met de naar verhouding hoge kosten van vervoer, een niet te onderschatten invloed kan hebben op een wezenlijk element der mededinging, te weten het aanbod, en langs die weg ook op de omvang en de structuur van het handelsverkeer tussen Lid-Staten (no. 17)...

"Met name ten aanzien van de reglementaire en economische omstandigheden waaronder het gewraakte gedrag heeft plaatsgevonden, dat over het bedrag der boeten geen uitspraak kan worden gedaan zonder rekening te houden met het feit dat de suikermarkt is ingericht niet op grondslag van de territoriale eenheid der Gemeenschap, doch volgens een stelsel dat er toe leidt een afscherming der nationale markten te bestendigen, met name door middel van nationale quota's, die in grote lijnen aan de suikerindustrie evenzeer als aan de suikerbietentelers zekerheid bieden"...; (no 613) ...;

"Dat de Commissie onvoldoende in haar overwegingen heeft betrokken hoezeer dit stelsel de omstandigheden op de suikermarkt kon beïnvloeden" (no. 614) ...;

"Dat de gemeenschappelijke ordening van de suikermarkt,

die overigens haar oorspronkelijke tijdelijke aard lijkt te verliezen en die om de hiervoor uiteengezette redenen voor mededinging slechts weinig plaats bood, heeft bijgedragen tot handhaving van de niet-concurrentiële gedragslijn der suikerfabrikanten" (no. 619) ...;

"Dat ofschoon zulks geen vrijbrief oplevert voor gedragingen die de nadelen welke, uit de oogpunten van het Verdrag, aan zulk een stelsel kleven nog kunnen verzwaren, bedoelde situatie niettemin medebrengt dat het marktgedrag der belanghebbenden niet met de gebruikelijke gestrengheid kan worden beoordeeld" (no. 620).

## BOEKBESPREKING

D.J. KRAAN en H.P. VONHOEGEN (m.m.v. W.A.M. HENDRIKS en H.F.T.H. PENNARTS), *Werkboek Staats- en Administratief Recht. Teksten en vragen ten behoeve van het onderwijs in het staats- en bestuursrecht*, Kluwer, s.d. (1975), 1177 p., fl. 55.-

Het moderne rechtsonderwijs maakt in ruime mate gebruik van gevallenstudie.

Dit werkboek is een waardevolle bijdrage om, t.a.v. het Nederlandse recht, deze gevallenstudie mogelijk te maken. In het boek worden veertig concrete, reële gevallen — (vier reeksen van tien) — aangeboden in de vorm van oorspronkelijke teksten (vonnissen, wetgeving en reglementering, administratieve beschikkingen, parlementaire bescheiden, persverslagen, enz.). De problemen die in de gevallen aan de orde komen zijn zoveel mogelijk gespreid over de gehele stof van het staatsrecht en het algemeen deel van het bestuursrecht; de gevallen hebben betrekking op vier hoofdstukken van het staats- en administratief recht: de centrale overheid; de lagere overheden; rechtsbescherming; grondrechten. T.a.v. elk geval is een vragenlijst toegevoegd.

Als didactisch uitgangspunt heeft bij de samenstelling van dit werkboek o.m. voorgezeten de overweging dat de gevallen niet alleen betrekking mochten hebben op casusposities die aan een rechter zijn of kunnen worden voorgelegd, maar tevens op maatschappelijke problemen die aan een wetgever zijn of kunnen worden voorgelegd. De gevallen werden tevens geselecteerd op de maatschappelijke relevantie van de onderliggende problematiek en op hun motiverende werking voor de gebruiker.

De directe bruikbaarheid van dit Nederlandse werkboek is voor de Belgische gebruiker vanzelfsprekend eerder gering. Het boek is echter een waardevol toonbeeld van een gedegen werkinstrument voor gevallenstudie. Moge het een lichtbak zijn voor de uitwerking van een soortgelijke publikatie over het Belgische staats- en administratief recht (vgl., beperkt tot de rechtspraak, J. De Meyer e.a., *Jurisprudentie over Constitutioneel Recht*, Acco, Leuven, 1969, id., addendum, Acco, Leuven, 1973).

Het boek is simpel uitgegeven, allicht om de verkoopprijs binnen het bereik van een studentenbeurs te houden.

L.P.S.

ANTOINE BRAUN et JEAN-J. EVRARD, *Droit des dessins et modèles au Benelux*. Larcier, 1975, 463 blz.

Op 1 januari 1975 is de eenvormige Beneluxwet inzake tekeningen of modellen in werking getreden. Het gerecenseerde commentaar vertoont de kwaliteiten die het vorige werk van Antoine Braun, zijn *Précis des marques de produits*, kenmerken: degelijkheid, klaarheid, een sierlijke en toch eenvoudige stijl die het werk bijzonder genietbaar maakt.

De modellenbescherming werd in de laatste jaren meer en meer een zorgenkind. Zij bevond en bevindt zich in het spanningsveld tussen auteursrecht en industriële eigendom. De ontwikkeling in de vormgeving — van "toegepaste kunst" naar "industrial design" — spitste de aandacht opnieuw toe op de gebreken van de bestaande wettelijke regeling. Thans

beschikken we over een eenvormige Beneluxwet die belangrijke verschillen vertoont met de vroegere Belgische wetgeving ter zake (het Koninklijk Besluit nr. 91 van 29 januari 1935). Van deze nieuwe wetgeving wordt verwacht dat zij een aanmoediging of steun zal zijn voor de industriële en ambachtslieden die ernaar streven grotere aandacht te besteden aan de vorm van de door hen vervaardigde gebruiksvoorwerpen (Memorie van toelichting, artikel 1 van de Beneluxmodellenwet).

Met deze bedenking is in de voorbereidende documenten ongeveer alles — dit is weinig — gezegd over de *motivering* van de modellenbescherming. Braun en Evrard hebben er blijkbaar de voorkeur aan gegeven het debat op dit punt niet te openen. Men kan vermoeden welke doordringende overwegingen de auteurs aan deze essentiële vraag zouden kunnen wijden.

Is het niet treffend dat een commissie die in Canada belast werd met het onderzoek van de modellenbescherming vaststelde: "We find it impossible to say with any assurance whether design protection promotes activity or stability, or whether if it does promote activity this raises the general level of design" (*Report on industrial designs, Royal Commission on patents, copyright, trade marks and industrial designs*, Canada, 1958, blz. 10). Graag zou men de auteurs deze uitspraak horen bespreken.

Het commentaar van Braun en Evrard is bijzonder waardevol omdat het geschreven is door twee specialisten die sedert jaren in hun dagelijkse praktijk geconfronteerd worden met de problemen van een adequate modellenbescherming. De lezer voelt aan hoe zij bij hun studie van de wet voortdurend de vraag gesteld hebben: wat komt er van deze of gene wetsbepaling terecht in de praktijk? In de oplossingen die ze op verscheidene punten voorstellen vindt men bekommernis voor concrete situaties en zin voor werkelijkheid. De beschouwingen die zij wijden aan delicate problemen zoals de uitsluiting van de modellenbescherming voor "datgene wat noodzakelijk is voor het verkrijgen van een technisch effect" (blz. 41-60: commentaar van artikel 2, lid 1, van de Beneluxwet) of de mogelijkheid van cumulatieve bescherming door de Modellenwet en de Auteurswet voor tekeningen of modellen die een "duidelijk kunstzinnig karakter" vertonen (blz. 227-243) zullen wellicht een stempel drukken op de toepassing van de desbetreffende bepalingen van de eenvormige wet.

Problemen die gewoonlijk niet genoeg aandacht krijgen zoals de sancties waartoe de namaking aanleiding kan geven, worden op duidelijke wijze uiteengezet. In een vijftal bladzijden (blz. 155-160) wordt een glasheldere en waardevolle samenvatting gegeven van de verschillende bestanddelen die de te vergoeden schade kunnen uitmaken.

De algemene appreciatie van de Beneluxwet in het gerecenseerde werk lijkt, in tegenstelling met bepaalde commentaren van Nederlandse auteurs, positief. Wel wordt op meerdere punten vastgesteld dat de rechtspraak verschillende wegen uit kan waarbij gehoopt en gerekend wordt op "la sagesse du juge", voorgelicht door handige — hopelijk betrouwbare — pleiters (o.a. blz. 74: "Faisons confiance à la jurisprudence, éclairée par les plaideurs"; blz. 239: "(...) la balance penchera d'un côté ou de l'autre suivant l'habileté des plaideurs et la sagesse du juge"): een zware verantwoordelijkheid voor rechter en raadsman!

Bij het lezen van het commentaar van Braun en Evrard wordt men versterkt in de indruk dat de modellenbescherming ook na de eenvormige Beneluxwet een moeilijke zaak is. Deze moeilijkheid spruit grotendeels voort uit de eigen aard van het voorwerp der bescherming die het model of de tekening met "duidelijk kunstzinnig karakter", ook kan doen aanleunen bij het auteursrecht. Er zijn verder de raakpunten met het octrooienrecht, het merkenrecht en het (E.E.G.)-mededingingsrecht. Er zijn de essentiële verschillen met de vroegere Belgische regeling die onder meer betrekking hebben op het voorwerp zelf van de bescherming, op de grondvoorwaarden, op de beschermingsduur. Er is de belangrijke overgangsregeling die — hetgeen de zaken niet gemakkelijker maakt — gevoelig verschilt van de overgangsregeling uit de Beneluxmerkenwet. Er is ten slotte de rechtspositie van de Belgen in het buitenland en van de buitenlanders in de Benelux met het daaraan verbonden probleem van de toepasselijke internationale verdragen.

Wanneer men dit lijstje van problemen overziet, beseft

men welke vereisten gesteld werden aan de beide auteurs. Omdat Antoine Braun en Jean-J. Evrard zich op een merkwaardige wijze van hun opgenomen taak gekwetend hebben, is hun dank verschuldigd. Deze dank wordt het best omgezet in het aankopen, lezen en raadplegen van hun boek dat nu reeds beschouwd mag worden als een standaardwerk inzake modellenbescherming.

Ludovic De Gryse

## BALIELEVEN

**Vergemakkeling van de daadwerkelijke uitoefening van het vrij verrichten van diensten door advocaten — Een gewijzigde richtlijn van de E.G.**

In nr. 10 van deze jaargang (639) werd medegedeeld, dat op 19 augustus 1975 de Commissie bij de Raad van de E.G. een voorstel tot wijziging van de richtlijn tot vergemakkeling van de daadwerkelijke uitoefening van het vrij verrichten van diensten door advocaten had ingediend.

Op grond van dit voorstel heeft de Raad van de Europese Gemeenschappen aan de lid-staten de navolgende gewijzigde richtlijn gericht:

### DE RAAD VAN DE EUROPESE GEMEENSCHAPPEN

Gelet op het Verdrag tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap, inzonderheid op de artikelen 57 en 66,

Gezien het voorstel van de Commissie,  
Gezien het advies van het Europese Parlement,  
Gezien het advies van het Economisch en Sociaal Comité,

Overwegende dat ingevolge het Verdrag alle op nationaliteit of op voorwaarden inzake woonachtigheid gebaseerde beperkingen van het verrichten van diensten sedert het verstrijken van de overgangperiode zijn verboden;

Overwegende dat deze richtlijn alleen maatregelen behelst, die beogen de daadwerkelijke uitoefening van de werkzaamheden van de advocaat in het kader van het verrichten van diensten te vergemakkelijken; dat ter vergemakkelijking van de daadwerkelijke uitoefening van het recht van vestiging nog nadere maatregelen zullen moeten worden uitgewerkt;

Overwegende dat de daadwerkelijke uitoefening van de werkzaamheden van de advocaat in het kader van het verrichten van diensten met zich meebrengt dat personen die de advocatuur in de onderscheiden Lid-Staten uitoefenen door de Lid-Staat van ontvangst als advocaat worden erkend;

Overwegende dat de door deze richtlijn begunstigde gebruik zal blijven maken van de beroepsaanduiding van de staat waar hij is gevestigd, aangezien deze richtlijn alleen het verrichten van diensten betreft en niet vergezeld gaat van bepalingen betreffende de onderlinge erkenning van diploma's;

Overwegende te dien aanzien dat een advocaat zijn werkzaamheden betreffende het vertegenwoordigen en het verdedigen van een cliënt moet kunnen verrichten onder dezelfde voorwaarden als de in het land van ontvangst gevestigde advocaten, echter met uitsluiting van enig vereiste inzake een vaste woonplaats binnen het rechtsgebied van een rechterlijke instantie in dat land;

Overwegende dat voor de uitoefening van de activiteiten ervoor dient te worden gewaakt dat de tuchtregels van de Lid-Staat van ontvangst worden nageleefd; zulks onverminderd de verplichtingen welke voortvloeien uit de in de Lid-Staat van herkomst geldende voorschriften; dat, wanneer in een Lid-Staat het beroep van advocaat wordt uitgeoefend door verschillende categorieën juristen, regels moeten worden opgegeven inzake het tuchtrecht, dat op een uit een andere Lid-Staat herkomstige advocaat van toepassing is;

Overwegende dat voor de werkzaamheden, andere dan het vertegenwoordigen en het verdedigen van een cliënt in rechte betreffend ten einde de op het ogenblik bestaande vrijheid te handhaven die er op dit gebied in de Gemeen-

schap bestaat, het voldoende is dat de advocaat onderworpen blijft aan de beroepsregels van het land van herkomst;

Overwegende, dat wat betreft de werkzaamheden het vertegenwoordigen en het verdedigen van een cliënt in rechte betreffend, de verschillen welke op het gebied van de gerechtelijke procedures bestaan, het zouden kunnen rechtvaardigen dat de verrichter van diensten moet samenwerken met een plaatselijk advocaat, welke indien nodig verantwoordelijk is voor de desbetreffende gerechtelijke instantie;

Overwegende dat aan de beroepsorganisatie van de Lid-Staat van ontvangst de mogelijkheid dient te worden gegeven om zich ervan te vergewissen of de dienstverlenende naar behoren is toegelaten in het land waar hij is gevestigd,

Heeft de volgende richtlijn vastgesteld:

### Artikel 1

1. De bepalingen van deze richtlijn zijn binnen de daarin aangegeven grenzen en onder de daarin gestelde voorwaarden van toepassing op de door de advocaten in het kader van het verrichten van diensten uitgeoefende werkzaamheden.

2. Onder 'advocaat' wordt verstaan een ieder die een beroepsactiviteit uitoefent onder een der volgende benamingen:

*België*: Avocat — Advocaat; *Denemarken*: Advokat; *Duitsland*: Rechtsanwalt; *Frankrijk*: Avocat; *Ierland*: Barrister practising at the bar, Solicitor in private practice; *Italië*: Avvocato; *Luxemburg*: Avocat — avoué; *Nederland*: Advocaat; *Verenigd Koninkrijk*: Advocate practising at the bar, Barrister practising at the bar, Solicitor in private practice.

### Artikel 2

Iedere Lid-Staat erkent, met betrekking tot de uitoefening van de in artikel 1, lid 1, bedoelde werkzaamheden als advocaat, iedere persoon, bedoeld in lid 2 van genoemd artikel.

### Artikel 3

Iedere persoon bedoeld in artikel 1 maakt gebruik van zijn wettige beroepsaanduiding in de taal van het land van herkomst, met vermelding van de beroepsorganisatie waartoe hij behoort of van het rechterlijk college waarbij hij overeenkomstig de wettelijke regeling van zijn Lid-Staat van herkomst is ingeschreven.

### Artikel 4

1. De werkzaamheden betreffende het vertegenwoordigen en het verdedigen van een cliënt in rechte worden in elke Lid-Staat van ontvangst uitgeoefend onder de voor de aldaar gevestigde advocaten geldende voorwaarden, met uitsluiting van enig vereiste van woonachtigheid binnen het rechtsgebied van een rechterlijke instantie in het land van ontvangst of van het lidmaatschap van een beroepsorganisatie.

2. Bij het uitoefenen van deze werkzaamheden neemt de advocaat de beroepsregels van de Lid-Staat van ontvangst in acht, onverminderd de verplichtingen waaraan hij in de Lid-Staat van herkomst dient te voldoen.

3. Ten aanzien van de in het Verenigd Koninkrijk uitgeoefende werkzaamheden wordt onder 'beroepsregels van de Lid-Staat van ontvangst' die van de 'solicitors' verstaan indien deze werkzaamheden niet uitsluitend door 'barristers' of 'advocates' mogen worden uitgeoefend. Indien zulks niet het geval is, gelden de regels van de beide laatstgenoemde categorieën. Op de 'barristers' uit Ierland zijn evenwel steeds de regels van de 'barristers' of 'advocates' van toepassing.

Ten aanzien van de in Ierland uitgeoefende werkzaamheden wordt onder 'beroepsregels van de Lid-Staat van ontvangst' die van de 'solicitors' verstaan. Op 'barristers' en 'advocates' uit het Verenigd Koninkrijk zijn echter steeds de beroepsregels van de 'barristers' van toepassing.

4. Ten aanzien van de werkzaamheden anders dan bedoeld in paragraaf 1, blijft de advocaat alleen onderworpen aan de beroepsregels van het land van herkomst.

### Artikel 5

Voor het uitoefenen van de werkzaamheden met betrekking tot het vertegenwoordigen en verdedigen van een cliënt in rechte kunnen de Lid-Staten de betrokkenen ertoe verplichten:

— overeenkomstig de gebruiken bij de plaatselijke balie

- aan de voorzitter van het rechterlijk college te worden voorgesteld ;
- samen te werken met een bij de bevoegde balie van de Lid-Staat van ontvangst ingeschreven advocaat welke indien noodzakelijk verantwoordelijk is tegenover de betreffende rechterlijke instantie of met een procureur die bij de rechterlijke instantie pleegt op te treden.

#### Artikel 6

1. De beroepsorganisatie van de Lid-Staat van ontvangst kan betrokkene verzoeken een bewijsstuk over te leggen, waaruit zijn bevoegdheid tot de uitoefening van het beroep van advocaat blijkt, op verzoek kan zij bevestiging verkrijgen van de geldigheid van dit bewijsstuk.

2. In geval van inbreuk op de beroepsregels van de Lid-Staat van ontvangst bepaalt de bevoegde beroepsorganisatie van dat land overeenkomstig haar eigen regels van materieel recht en van procedure welke gevolgen daaraan zijn verbonden. Zij kan te dien einde van de beroepsorganisatie van de Lid-Staat van herkomst inzage verkrijgen van het dossier van betrokkene. Zij brengt de beroepsorganisatie van de Lid-Staat van herkomst van iedere aldus genomen beslissing op de hoogte. De inzage laat het geheime karakter van de verkregen inlichtingen onverlet.

#### Artikel 7

1. De Lid-Staten treffen binnen achttien maanden na kennisgeving van deze richtlijn de maatregelen die nodig zijn om aan deze richtlijn te voldoen en stellen de Commissie daarvan onvervuld in kennis.

2. De Lid-Staten delen aan de Commissie de tekst van alle belangrijke bepalingen van intern recht welke zij op het onder deze richtlijn vallende gebied vaststellen, mede.

#### Artikel 8

Deze richtlijn is gericht tot de Lid-Staten.

een eerste stap was naar de uitbouw van deze onmisbare samenwerking, in de overtuiging dat een correcte berichtgeving over gerechtszaken kan bijdragen tot het doorzichtig maken van het gerecht en "het verminderen van de legal incompetence" van de burgers.

A.G. en P.L.

### Recht op de keuze van voornamen van een kind

Door de senator C. De Clercq werd het probleem opgeworpen van betwistingen betreffende het recht op de keuze van de voornamen vóór of bij het opmaken van de geboorteakte. Hij verzocht de minister van Justitie richtlijnen te verstrekken hoe de ambtenaar van de burgerlijke stand moet handelen als hem vóór of bij de aangifte een betwisting wordt bekend gemaakt.

Volgens de minister bestaat er geen aanleiding toe om aan de ambtenaren van de burgerlijke stand zulke instructies te verstrekken. Inderdaad, luidens de artikelen 35 en 57 B.W. is de ambtenaar ertoe gehouden in de geboorteakte — die hij trouwens onmiddellijk moet opmaken — de voornamen te vermelden zoals zij door de aangever worden opgegeven. De personen die bevoegd zijn om de voornamen te kiezen komt het in voorkomend geval toe hun rechten te doen gelden voor de rechtbank om de verbetering van de geboorteakte te verkrijgen. Zij zouden zelfs kunnen optreden tegen de aangever indien deze hun wil miskend heeft.

De minister heeft geen kennis van veroordeling van ambtenaren van de burgerlijke stand tot schadevergoeding wegens de vermelding in de geboorteakte van andere voornamen dan die welke door de bevoegde personen gekozen waren.

Zie *Vragen en Antwoorden, Senaat, 1975-76, 198-199*. Zie ook *ib.*, 1974-75, 1960, waar de minister erop wijst, dat de wet niet bepaalt dat de persoon die de voornamen heeft gekozen in de geboorteakte moet worden aangeduid; mocht er nopens de keuze een betwisting ontstaan, dan kan de geboorteakte worden verbeterd op grond van de artikelen 1383-1385 Ger.W.

## BERICHTEN EN MEDEDELINGEN

### Colloquium Pers en Gerecht

Op initiatief en onder leiding van prof. dr. M. Storme (Seminarie voor Procesrecht) werd voor enkele tijd in de Faculteit van de Rechtsgeleerdheid te Gent een colloquium georganiseerd over "Pers en Gerecht".

Aan dit colloquium namen gerechtelijke verslaggevers en journalisten deel van de meeste dag- en weekbladen uit het Vlaamse land en een journalist verbonden aan de B.R.T.

Het colloquium had tot doel aan de verslaggevers informatie te verstrekken over het verloop van het burgerlijk en het strafrechtelijk geding, maar bovendien de verhouding tussen pers en gerecht te bespreken.

De samenstelling en de bevoegdheden van de burgerlijke rechtscolleges en het verloop van het privaats proces in de dagelijkse praktijk werden door prof. Storme toegelicht, geïllustreerd door krantenknipsels over ophefmakende processen.

Het verloop van het strafgeding werd behandeld door André De Becker, assistent aan de R.U.G.

Nadien had een paneelgesprek plaats waaraan ook de heer L. Meyer, rechter in de Rechtbank van Eerste Aanleg te Gent, zijn bereidwillige medewerking verleende.

In een directe en open discussie werden door de deelnemers een aantal problemen aangesneden waarmee gerechtelijke verslaggevers worden geconfronteerd: gebrek aan informatiemogelijkheden bij de magistratuur en de balie over de lopende gedingen, eenzijdigheid en onvolledigheid van de bestaande informatiebronnen, moeilijkheden bij het volgen van debatten die zich over lange periodes uitstrekken, ontoegankelijkheid van de rechtspraak enz.

De wens werd geformuleerd dat het gerechtsgebouw meer zou evolueren naar een "glazen huis", waarin alle gedingen door een evenwichtig opgevatte openbaarheid van de debatten werkelijk toegankelijk zouden zijn voor het publiek. Medewerking tussen de zittende en de staande magistratuur, de balie, de universiteit en de pers is hiertoe noodzakelijk.

Alle deelnemers waren het erover eens dat dit colloquium

### Maatstaven voor verandering van voornamen

Op een vraag van de senator C. De Clercq antwoordt de minister van Justitie, dat in principe een voornaamsverandering kan worden toegestaan in de volgende gevallen :

- Vreemde voornaam ;
- Voornaam die op zichzelf of samengevoegd met een familienaam belachelijk of hatelijk is ;
- Voornaam die aanleiding geeft tot verwarring ;
- Wijziging van de volgorde van de voornamen omdat de bestaande volgorde verwarring schept ;
- Gevestigd feitelijk gebruiken van een andere voornaam dan die vermeld in de geboorteakte ;
- Voornaam die om een of andere reden een ernstig nadeel kan veroorzaken aan de betrokkene.

Elk geval dient echter te worden onderzocht met inachtname van alle bijzondere elementen die zich voordoen (*Vragen en Antwoorden, Senaat, 1975-76, 198*).

### Onderscheid tussen persoon met onbepaalde nationaliteit en staatloze

Ingevolge de afschaffing van de "nomadenkaart" voor de zigeuners zijn er personen die nieuwe identiteitspapieren hebben ontvangen met de vermelding "onbepaalde nationaliteit". Op een vraag van de senator De Clercq welk juridisch onderscheid er is tussen een persoon met onbepaalde nationaliteit en een staatloze, antwoordt de minister van Justitie :

Een staatloze is een persoon van wie vaststaat dat hij geen enkele nationaliteit bezit.

Een persoon van onbepaalde nationaliteit is een persoon ten aanzien van wie er twijfel bestaat betreffende het statuut dat hem inzake nationaliteit moet worden toegeschreven.

Zie *Vragen en Antwoorden, Senaat, 1974-75, 1829*.